

Ευρωπαϊκές Σχέσεις : 1945-2000: Θεσμική οικοδόμηση, Ασφάλεια & Συνεργασία

Πτυχιακή Εργασία

Έτος 2017-2018

Πανεπιστήμιο Κρήτης- Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης
Επιβλέπων Καθηγητής κ. Ξενάκης Δ.

Πτυχιακή Εργασία στα πλαίσια Προπτυχιακών Σπουδών
στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου
Κρήτης-Ρέθυμνο με τίτλο «Ευρωπαϊκές Σχέσεις».

Συντάκτης : **Μονογιούδη Γιασεμή**

Περιεχόμενα	
Εισαγωγή	3
Ευρωπαϊκός ανακαθορισμός μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο- Εισαγωγή	4
Γεωπολιτικές- Γεωστρατηγικές Σχέσεις.....	7
Οι επιδιώξεις των ΗΠΑ εκπληρώνονται μέσω της Συμμαχίας από το 1945.....	7
Διαμόρφωση διατλαντικών σχέσεων.....	9
Θεσμική ευρωπαϊκή και αμερικανική οικοδόμηση στους τομείς της ασφάλειας	12
Η αρχή: οικοδόμηση θεσμών στους τομείς της ασφάλειας.....	12
Προσπάθεια οικοδόμησης θεσμών στο Διατλαντικό χώρο	13
Συστημική μεταβολή και οι συνέπειες της.....	15
Η πορεία του ΝΑΤΟ : αμερικανική πολιτική ασφάλειας.....	20
Ένας νέος κύκλος για τις Ευρωατλαντικές σχέσεις	28
Η περίοδος 1989 και έπειτα.....	31
Οι σχέσεις των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού και την επανένωση της Γερμανίας	31
Η πολιτική σκέψη των ΗΠΑ	35
Η προεδρία Κλίντον 1993-2001	39
Προεδρία του νεότερου Μπους 2001-2009.....	44
Διεθνής Τρομοκρατία: 20ος και 21ος αιώνας	45
ΗΠΑ και τρομοκρατία: Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001	47
Η εξέλιξη του οικονομικού μοντέλου στον 21ο αιώνα	50
Ισορροπία πάνω σε τεντωμένο σχοινί	52
Συμπεράσματα.....	54
Βιβλιογραφία.....	56

Εισαγωγή

Η πολιτική ιστορία των κρατών έγκειται σε έναν ιδιαίτερο δεσμό σχέσεων, μία συνεχής αλληλεπίδραση. Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον όρο «σχέσεις», εύλογο θα ήταν να ανατρέξουμε στη σπουδαιότητα των διεθνών σχέσεων και την ύπαρξη διακρατικών συστημάτων. Ο τρόπος που λειτουργεί κάθε κράτος, με ορισμένη εδαφική επικράτεια, επηρεάζει τον τρόπο ζωής μας. Αυτές οι λειτουργίες των κρατών αποτυπώνονται με τους όρους «διεθνές σύστημα». Το διακρατικό σύστημα, από την άλλη, ασχολείται με το σύμπλεγμα των κοινωνικών ανθρωπίνων σχέσεων. Επομένως οι διεθνείς σχέσεις ερευνούν το παγκόσμιο διακρατικό σύστημα. Τέτοιο σύστημα, με ιδιαίτερο ερευνητικό υπόβαθρο, είναι αυτό των Ευρωατλαντικών Σχέσεων. Οι σχέσεις της αμερικανικής ηπείρου και του ευρωπαϊκού χώρου χρονολογούνται αρκετά πριν από τους Παγκόσμιους Πολέμους, παρόλα αυτά βρίσκονται στο ζενίθ τους από το 1945 και έπειτα. Συγκεκριμένα, η εμπλοκή αυτών των δύο ηπείρων έγινε πιο έντονη με την απόφαση των ΗΠΑ να ξεφύγουν από τα στενά όρια του απομονωτισμού και να επέμβουν, τόσο για τη διασφάλιση των ζωτικών τους συμφερόντων, όσο και για την παγκόσμια τάξη. Ο 20^{ος} αιώνας βρίσκει την ευρωπαϊκή ήπειρο στο επίκεντρο των πολιτικών-οικονομικών-γεωστρατηγικών εξελίξεων. Σε αυτό το σημείο αρχίζουν και ξεδιπλώνονται οι λειτουργίες της Ατλαντικής Συμμαχίας, ο αναπροσδιορισμός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και οι διαδικασίες ενοποίησής της, καθώς και ο καθοριστικός πολιτικο-στρατηγικός ρόλος των αμερικανικών δυνάμεων στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας. Οι Ευρωατλαντικές Σχέσεις επηρεάστηκαν, πρώτον, έντονα από τις ιδεολογικές και γεωπολιτικές αντιλήψεις που αναπτύχθηκαν κυρίως στις ΗΠΑ και, δεύτερον, από τις ιστορικές παραδόσεις των εθνικών κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η οικονομική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη συνέχεια αποτέλεσε την απόδειξη στο κάλεσμα της ενοποιητικής ολοκλήρωσης. Οι Ευρωπαίοι εταίροι

δήνυσαν μεγάλη πορεία για να επιτύχουν μία ενιαία πολιτική έκφραση των κρατών-μελών της ΕΕ, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ωστόσο η ασφάλεια και η άμυνα δεν είχαν ευρωπαϊκό χρώμα. Το ΝΑΤΟ αποτέλεσε και αποτελεί μέχρι και τον 21^ο αιώνα τον κύριο πυλώνα διασφάλισης της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας, τάξης

Μέρος Α

Ευρωπαϊκός ανακαθορισμός μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο-Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελεί μια μορφή ένωσης που περιλαμβάνει στοιχεία πολιτειακά, συμπολιτειακά και κοινοπολιτειακά. Συγκεκριμένα είναι μια μορφή πολιτείας πολιτειών, στην οποία συνυπάρχουν ποικίλες θεωρητικές κατασκευές από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους και γνωστικά πεδία, που βοηθούν στην εξέλιξη της ενοποίησης της. Εντός αυτού του υβριδίου αναπτύσσεται η διεθνής πολιτική θεωρία, που συνδέεται με την κανονιστική προσέγγιση της ΕΕ¹ ως πολιτείας και ασχολείται με την οντολογία της, δηλαδή «τι είναι;» και «τι πρέπει να είναι;». Σύμφωνα με τον Habermas, όπως μας παραθέτει ο ίδιος στο βιβλίο του «Ο Μεταεθνικός Αστερισμός», « η ΕΕ αποτελεί ήδη έναν νέο μετα-εθνικό πολιτικό αστερισμό , κινούμενος εκτός παραδοσιακών μορφών κρατικής οργάνωσης , αλλά διαθέτοντας αρκετές από τις βασικές ιδιότητες του σύγχρονου κράτους». ²Το γεγονός αυτό βέβαια, δημιουργεί κάποιες ανησυχίες ως προς το μέλλον και τη γαφύρωση των τομέων που ενεργοποιείται το μοντέλο.

Κατά τη διάρκεια της ενοποίησης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έλαβαν χώρα μια σειρά από γεγονότα και εξελίξεις που επηρέασαν την πορεία του πολιτειακού μορφώματος , όπως το διεθνές σύστημα και το σχεδιασμό εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Σημεία ορόσημο διακρίνονται η μεταψυχροπολεμική περίοδος, η πτώση του κομμουνισμού , καθώς και η διεθνής τρομοκρατία - τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. ³Οι εξελίξεις αυτές εγείρουν κάποια ερωτήματα ως προς τις αιτίες της διεθνούς συστημικής μεταβολής , αλλά και

¹ Επεξήγηση του όρου, Ευρωπαϊκή Ένωση

² Habermas, J., *Ο Μεταεθνικός Αστερισμός*, μτφρ: Αναγνώστου Λ., 2003, Αθήνα: Πόλις

³ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας

τις συνέπειες που είχαν στο εσωτερικό του ευρωπαϊκού μορφώματος. Η νέα αυτή πραγματικότητα της ΕΕ, που έρχεται σε αντιδιαστολή με τις (νέο)ρεαλιστικές απόψεις προωθεί το συνεργατικό κλίμα μεταξύ των κρατών και τη χάραξη κοινών κανόνων και πρακτικών στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Οι έννοιες κλειδιά, συνοψίζοντας, μέσα από τη σκοπιά των συγγραφέων του συγγράμματος «Ευρωπαϊκή Πολιτεία», που επηρεάζουν τη νέα τάξη πραγμάτων είναι η παγκοσμιοποίηση, το άναρχο διεθνές σύστημα και η πορεία των εθνικών κυβερνήσεων.⁴ Όλα όσα αναφέραμε δεν απασχολούν πρώτη φορά το διεθνές, ευρωπαϊκό φόρουμ, έχουν την ικανότητα όμως να αναδιαμορφώνονται στο πέρασμα των αιώνων.

Μία ακόμα σημαντική περίοδος που θα μας απασχολήσει και κατά την οποία συντελέστηκαν μεγάλες αλλαγές είναι αυτή των δεκαετιών του 1989 έως το 1991 και την κατάρρευση του κομμουνισμού. Ο διπολισμός που επικρατούσε για περισσότερο από σαράντα χρόνια έφερε στην επιφάνεια ζητήματα ιστορίας και γεωγραφίας μεταξύ των κρατών, οι οποίες μπήκαν σε τροχιά αναπροσδιορισμού, από τη σκοπιά του Dewitt D., B., μέσα από το βιβλίο «Ευρωπαϊκή Πολιτεία». ⁵ Για το λόγο αυτό, ανέκυψαν μια σειρά από ερωτήματα και συζητήσεις, όπως η συζήτηση για την εξέλιξη του ευρωπαϊκού συστήματος μετά τον διπολισμό και την αναπροσέγγιση των όρων ισχύς και δομή. Τίθεται επίσης το ερώτημα αν με τη νέα γεωπολιτική πραγματικότητα μπορούν τα κράτη να συνεργαστούν επαρκώς, ώστε να θεσμοθετήσουν κανόνες ασφάλειας.⁶ Στο ερώτημα αυτό όμως ευθύνη κατέχουν και οι θεσμοί και η ικανότητα τους να λειτουργήσουν με τέτοιο τρόπο, επιφέροντας την εξομάλυνση του ανταγωνιστικού συγκρουσιακού διεθνούς χώρου.

Είναι σαφές ότι την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου το κράτος στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική αποτέλεσε τον βασικό θεσμικό πυλώνα του ανεπτυγμένου κόσμου, καταργώντας τη μέχρι τότε γνωστή τάξη πραγμάτων της δεκαετίας του 1970, θέτοντας τις βάσεις για μια «νέα» αρχή. Παρόλα αυτά δεν είναι ξεκάθαρο αν αυτή η

⁴ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας

⁵ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ:2, σελ 66

⁶ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας

νέα τάξη πραγμάτων επηρέασε τη γνωστή μορφή του έθνους-κράτους, κάνοντας το όχι να υποχωρήσει, αλλά να αλλοιωθεί. Η έκρηξη των νέων μέσων της επιστήμης και της πληροφορίας έκαναν να απομακρύνεται το έθνος-κράτος από το βεσφαλιανό πρότυπο κράτους. Δεν είναι όμως μόνο αυτά που πυροδότησαν τη συστημική αλλαγή. Για να φτάσουμε στο σημείο να κάνουμε λόγο για αλλαγή του συστήματος, σημαίνει ότι πρώτα έχουν αλλάξει τα επιμέρους στοιχεία του, βάση των όσων παραθέτουν οι Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ. και Ξενάκης Δ., στο σύγγραμμα «Ευρωπαϊκή Πολιτεία». ⁷ Αντίθετα, συνεχίζουν, στην άναρχη φύση του διεθνούς συστήματος, τα κράτη δεν έχουν υπάρξει σχεδόν ποτέ σε ένα αδόμητο περιβάλλον, γεγονός που μας οδηγεί σε μια μορφή διάρθρωσης του συστήματος.⁸ Συνεπώς όταν επιτελείται αναδιαμόρφωση των συστατικών στοιχείων του συστήματος συντελείται και αναδιάρθρωση του ίδιου · ο όρος αναδιάρθρωση δεν αφορά τη μεταβολή της πολιτικότητάς του , αλλά την κατανομή ισχύος.⁹

Σε τέτοιες περιόδους μεγάλων αλλαγών και μεταβολής πολλών στοιχείων έντονο εμφανίζεται το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Η ίδια πέρα από τον ποσοτικό-υλικό χαρακτήρα, φέρει και επιτάχυνση του χρόνου, σύμφωνα με όσα αναφέρονται στο βιβλίο «Ευρωπαϊκή Πολιτεία».¹⁰ Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη επιταχύνουν τις δραστηριότητες τους για να ανταποκριθούν στις υλικές και ποσοτικές απαιτήσεις της παγκοσμιοποίησης. Η άλλη διάσταση της παγκοσμιοποίησης είναι αυτή της σφοδρής ανάπτυξης των τεχνολογικών και των γνωστικών αντικειμένων, η οποία καταργεί τα όρια της εξέλιξης και της τεχνογνωσίας. Οι συνέπειες αυτής της διάστασης, μας ενημερώνουν οι Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ. και Ξενάκης Δ., μέσα από τις γνώσεις που άντλησαν από τον Beck U. στο βιβλίο του Risk Society έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στην κοινωνία, καθώς αφορούν και πάλι την επιτάχυνση του χρόνου και των δραστηριοτήτων, αλλά σε σχέση με την ανθρώπινη δράση. Η συλλογική μορφή δράσης αποδυναμώνεται και οι γρήγορες λογικές που

⁷ Bull ,H., 1977, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Λονδίνο: Macmillan όπως αναφέρεται στο Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 2, σελ . 69

⁸ Ενδεικτικά, Tilly, C., 1975, *The Formation of National States in Western Europe*, Πρίνστον: Princeton University Press

⁹ Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας

¹⁰ Waters, M., 1995, *Globalization*, Λονδίνο: Routledge κεφ. 3 όπως αναφέρεται στο Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 2, σελ. 70

αναπτύσσονται κάνουν τα άτομα να νιώθουν αδύναμα να ανταποκριθούν. Ένα ακόμα ζήτημα που ανακύπτει είναι αυτό της απροσδιοριστίας της παγκοσμιοποίησης, η οποία δεν έχει τόπο προέλευσης, εκφράζει μια οικουμενικότητα και δεν επηρεάζει συγκεκριμένα πεδία.¹¹ Για παράδειγμα ένας εμφανής χώρος που έχει πληγεί έντονα από αυτή είναι ο οικονομικός. Ο καπιταλισμός και η αγορά είναι πλέον οι βασικοί παράγοντες που κινούν τα νήματα στο διεθνές σύστημα αποδυναμώνοντας τη θέση των κρατών και ενδυναμώνοντας το μοντέλο του νεοκλασικού φιλελευθερισμού.¹²

Στη μεταβολή όμως αυτή της παγκοσμιοποίησης εγείρεται μια αντιπαράθεση σε δυο μορφές καπιταλισμού μεταξύ του φιλελευθερισμού της Οικονομικής Σχολής του Σικάγο και τον «ευρωπαϊκό» καπιταλισμό της κοινωνικής αγοράς και της ισότιμης περιφερειακής ανάπτυξης, κατά τους συγγραφείς του βιβλίου «Ευρωπαϊκή Πολιτεία».¹³ Από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα επέρχεται μια αλλαγή στη φύση του κράτους και της κυριαρχίας του, το οποίο θεωρείται και πάλι ένας ισχυρός δρών. Βέβαια τη δεκαετία αυτή αρχίζει να υπονομεύεται η εδαφικότητα ως ένδειξη ισχύς. Ισχυρά κράτη ήταν τα κράτη με δυνατή κεφαλαιαγορά και πλούσιο εργατικό δυναμικό. Παρατηρώντας τις συστημικές αλλαγές που συντελούνται το σίγουρο είναι πως δε θα μπορούμε να προσδιορίσουμε χρονικά την αφετηρία τους, αλλά θα τις διακρίνουμε από τη μορφή που παίρνει το σύγχρονο κράτος.

Γεωπολιτικές- Γεωστρατηγικές Σχέσεις:

Οι επιδιώξεις των ΗΠΑ εκπληρώνονται μέσω της Συμμαχίας από το 1945

Οι ευρωαμερικανικές σχέσεις δεν εφάπτονταν με τα σχέδια της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Αντίθετα, ήταν αποτέλεσμα του συστήματος ισορροπίας και των σχέσεων Ανατολής-Δύσης, ΗΠΑ και Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών. Σκοπός των ΗΠΑ, φαίνεται πως ήταν να αναπτύξουν συνεργατικές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση και όχι με την Ευρώπη. Η Ευρώπη λοιπόν, θα εντασσόταν στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων, ή αλλιώς συνεργατικών σχέσεων, δε θα αποτελούσε σημαίνοντα παράγοντα. Όταν ο αρχικός στόχος δεν επιτεύχθηκε, η

¹¹ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας

¹² Στο ίδιο κεφ. 2, σελ. 72-73

¹³ Ενδεικτικά, Strange, S., 1986, *Casino Capitalism*, Οξφόρδη: Basil Blackwell,

κατάληξη οδήγησε στον Ψυχρό Πόλεμο. Έτσι, οι επιδιώξεις των αμερικανικών δυνάμεων επικεντρώθηκαν στην Ευρώπη, με μία σειρά διαδικασιών, όπως το σχέδιο Μάρσαλ, ο επαναξοπλισμός της Γερμανίας και η ένταξή της στη Δυτική Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα.¹⁴

Η Ατλαντική Συμμαχία λειτουργούσε εύρυθμα σε περίοδο αντιπαραθέσεων με την ΕΣΣΔ. Η λειτουργία της όμως δεν είχε την ίδια πορεία σε περιόδους ύφεσης. Για το λόγο αυτό οι ΗΠΑ, έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στην ενότητα της Δυτικής Ευρώπης, καθώς πίστευαν πως θα αποτελούσε λύση σε πολλά ζητήματα. Ζητήματα που αφορούσαν την εγκαθίδρυση της ειρήνης, την οικονομική και πολιτική ανάκαμψη της ΕΕ, τα οποία θα οδηγούσαν σε σταθερότητα, θα αντιμετώπιζαν τα κομμουνιστικά καθεστάτα και θα αντιστάθμιζαν τη σοβιετική απειλή. Αυτή η εξέλιξη θα έθετε υπό έλεγχο τη δίψα για αναταραχές που είχε εκφράσει μέχρι τότε η Γερμανία. Η ενότητα της Δυτικής Ευρωπαϊκής Κοινότητας θα εντασσόταν στο πλαίσιο της Ατλαντικής Κοινότητας.¹⁵ Για την επίτευξη αυτής της ενότητας οι Αμερικανοί προχώρησαν σε πράξεις και σχέδια. Η κυβέρνηση Τρούμαν προώθησε τη δυτική ευρωπαϊκή ενοποίηση στο πλαίσιο της Πράξης Ξένης Βοήθειας, το 1948, με το σχέδιο Μάρσαλ, τη δημιουργία του ΟΟΣΑ¹⁶ και τη στενότερη συνεργασία σε θέματα εμπορίου και οικονομίας. Το 1949 εκφράστηκε για πρώτη φορά η επιθυμία για οικοδόμηση ευρωπαϊκής άμυνας από την πλευρά της Ευρώπης και επικυρώθηκε με τη Βορειοατλαντική Συνθήκη, στην οποία συμμετείχαν πέντε ευρωπαϊκά κράτη - Βέλγιο, Βρετανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία.

Στον οικονομικό τομέα οι αμερικανικές δυνάμεις προώθησαν τη δημιουργία ευρωπαϊκών οικονομικών- νομισματικών θεσμών, ώστε να συντελεστεί η ανάκαμψη εκ των έδων. Επιπλέον, το 1952 ξεκίνησε η λειτουργία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άνθρακα και Χάλυβα, με τη βοήθεια δανείου από την αμερικανική κυβέρνηση, για την καλύτερη διαχείριση της οικονομίας και του εμπορίου.¹⁷ Ο ρόλος των ΗΠΑ, έτσι φαίνεται καταλυτικός. Σκοπός τους ήταν η ανεξαρτητοποίηση, ως ένα βαθμό, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στον αντίποδα αυτής της οικονομικής στήριξης για την ανεξαρτητοποίησή της από τις ΗΠΑ, η Βορειοατλαντική Συνθήκη δέσμευε τον ευρωπαϊκό τομέα άμυνας. Οι ΗΠΑ θεωρούσαν πως οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ήταν

¹⁴ Ήφαιστός Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

¹⁵ Ήφαιστός Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

¹⁶ ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

¹⁷ Ήφαιστός Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*. Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

αδύναμες στρατιωτικά, απέναντι στη σοβιετική απειλή. Από αυτό συμπεραίνουμε, όπως παραθέτει ο Ήφαιστος στο βιβλίο «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», πως η ανάπτυξη συλλογικής άμυνας απαιτούσε μεγαλύτερη ενότητα· απαίτηση που δεν ήταν ικανοί να εκπληρώσουν τη δεδομένη περίοδο οι ευρωπαϊκοί θεσμοί. Οι Ευρωπαίοι έπρεπε να επικεντρωθούν στην οικονομική ανάπτυξη, οποιαδήποτε στροφή σε στρατιωτικά ζητήματα θα έθετε σε κίνδυνο σημαντικούς οικονομικούς πόρους. Σε ένα σημείο κορύφωσης της σοβιετικής και αμερικανικής αντιπαράθεσης οι πρώτες αύξησαν τον στρατιωτικό εξοπλισμό τους στον ευρωπαϊκό χώρο και υπέδειξαν την ανάμειξη της Γερμανίας στη στρατιωτική πολιτική τους. Το γεγονός αυτό δε βρήκε σύμφωνη τη Γαλλία.¹⁸ Οι πιέσεις της Γαλλίας οδήγησαν στο σχέδιο Pleven, δημιουργώντας «ευρωπαϊκό στρατό», υπό νατοϊκή ομπρέλα όμως. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δέχτηκαν τους όρους των ΗΠΑ και τη σύζευξη των σχέσεων με την Ατλαντική Συμμαχία, με σκοπό να αποφύγουν τη σοβιετική δύναμη και την ενδυνάμωση της Γερμανίας. Οι αμερικανικές επιδιώξεις για ανεξάρτητους ευρωπαϊκούς οικονομικούς θεσμούς, φάνηκαν ευνοϊκές. Δε συνέβη όμως το ίδιο και στον τομέα της άμυνας, καθώς επιδίωκαν να παραμείνει υπό στενό δικό τους έλεγχο.

Διαμόρφωση διατλαντικών σχέσεων

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι ΗΠΑ βρίσκονταν στο απόγειό τους. Ενώ, οι μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης αντιμετώπιζαν δυσχέρειες, οι αμερικανικές δυνάμεις κατείχαν το πυρηνικό μονοπώλιο και η βιομηχανική τους παραγωγή ολοένα και αναπτυσσόταν. Οι ίδιες είχαν βρεθεί και πάλι στη μέση ενός δίλληματος· το δίλλημα του απομονωτισμού από τη μία και το εξωτερικό κάλεσμα για εμπλοκή σε άλλες υποθέσεις από την άλλη. Παράλληλα, οι σχέσεις τους με την ΕΣΣΔ δοκιμάζονταν ακόμη. Οι ΗΠΑ είχαν τη δυνατότητα να λειτουργήσουν επιθετικά προς τη σοβιετική δύναμη, όμως η συμπεριφορά τους ήταν διττή. Χρησιμοποίησαν δηλαδή τη στάση επίθεσης- ανάσχεσης, διότι η Μόσχα διατηρούσε στρατιωτικές δυνάμεις στην κεντρική Ευρώπη και μπορούσε να καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της ευρωπαϊκής ηπείρου. Ωστόσο, η Μόσχα δεν κράτησε την ίδια μετριοπαθή στάση. Έκανε σαφή τη δύναμη και την υπεροχή της στη Κεντρική, Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια.

¹⁸ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

Συνάμα η ίδια δεν απέσυρε τα στρατεύματά της από το Ιράν και άρχισε να διεκδικεί την ειδική μεταχείριση των στενών του Βοσπόρου. Το στρατηγικό χαρτί της αποδεικνύεται η ευέλικτη διπλωματική στάση της. Πιο συγκεκριμένα, ωθούσε τη Γερμανία προς την ενοποίησή της, αλλά με τον όρο η Γερμανία να κρατήσει ουδέτερη θέση στο ζήτημα με τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ αντέδρασαν άμεσα στις επιδιώξεις της Μόσχας, στηρίζοντας μεν την επανένωση της Γερμανίας, υπό δημοκρατικό καθεστώς όμως, απορρίπτοντας την ιδέα για ουδετερότητα επίσης. Τέλος απομακρύνθηκαν από τις αντιλήψεις περί απομονωτισμού και δήλωσαν σαφώς πως οι δυνάμεις των ΗΠΑ θα αποτελούσαν φύλακες ασφάλειας της Ευρώπης. Αυτή η ομολογία βέβαια ήταν αποτέλεσμα και της γενικότερης συνεργασίας των ΗΠΑ με τη Βρετανία. Η Μεγάλη Βρετανία, όπως και το μεγαλύτερο μέρος του ευρωπαϊκού χώρου, αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της Κοινοπολιτείας στο εσωτερικό της, έθεσαν κρίσιμες αμφιβολίες για το μέλλον της χώρας. Για να καταφέρει να επιβιώσει, ως ένας ισχυρός δρών, απέναντι στην ανεπτυγμένη σοβιετική δύναμη και την υπερδύναμη των ΗΠΑ, κατέφυγε στη διπλωματία. Κι αυτό γιατί, παρά τη σημαντική εμπλοκή της Βρετανίας σε κρίσιμες διεθνείς υποθέσεις, δεν μπορούσε να συγκριθεί με τη δεσπόζουσα θέση των δύο υπερδυνάμεων. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αυτό που κινούσε τα νήματα της διεθνούς σκακιέρας ήταν η πυρηνική δύναμη, την οποία κατείχαν κράτη ηπειρωτικών διαστάσεων. Επιπλέον, η διάχυση ισχύος με την ανάδυση πολλών κρατών άλλαξε το διεθνές περιβάλλον, θέτοντας τη διπλωματία σε ένα ιδιότυπο και περίπλοκο πλαίσιο σχέσεων, συμμαχιών, συνεργασιών και συγκρούσεων.¹⁹ Αυτοί είναι οι κύριοι παράγοντες που σκιαγραφούν την κατάσταση που αντιμετώπιζε η Βρετανία. Τη δεκαετία του 1946-1948 ο Γουίνστον Τσόρτσιλ, κατέθεσε το στρατηγικό πρόγραμμα της χώρας. Από τη διακήρυξή του συμπεραίνουμε πως η χώρα δεν επιθυμούσε να λάβει άμεση εμπλοκή στα ευρωπαϊκά ζητήματα, αλλά να κατέχει το ρόλο του «ανάδοχου- μεσολαβητή» με την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, όπως παραθέτει ο Ήφαιστος στο βιβλίο, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*. Το γεγονός αυτό, δε σημαίνει πως δεν επιθυμούσε τη σταθερότητα στην Ευρώπη, αλλά επιδίωκε την «υπονόμευση», ως ένα βαθμό, της ευρωπαϊκής ηπείρου, στο βωμό της αμερικανικής υπεροχής. Σκοπός του σχεδίου καταδεικνύεται πως ήταν να ελέγξει μια άλλη ανερχόμενη δύναμη, τη γερμανική. Ως προς αυτή την επιδίωξη, κατατασσόταν στην

¹⁹ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

ίδια θέση με τη Γαλλία.²⁰ Σε αντίθεση με τη Βρετανία όμως, η Γαλλία είχε βασιστεί σε σαφές στρατηγικό πλαίσιο, το οποίο εκφράστηκε μέσα από τα λεγόμενα του Ντε Γκωλ, Γάλλου πολιτικού και στρατηγού. Η Μεγάλη Βρετανία, κατά τη διάρκεια πραγμάτωσης της Κοινοπολιτείας δεν είχε καταφέρει να ορίσει ξεκάθαρη στρατηγική πολιτική. Για το λόγο αυτό, η προσκόλλησή της στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, φάνταζε ιδανική λύση, ώστε να διατηρήσει την ακεραιότητά ως στρατιωτική δύναμη, αλλά και να προστατευθεί κάτω από τα «φτερά» των αμερικανικών δυνάμεων και επιδιώξεων. Για να βρεθεί ένα ακόμα βήμα πιο κοντά στις ΗΠΑ, επικαλέστηκε το δόγμα του «αγγλοσαξονισμού»· δόγμα βασισμένο στα γεωπολιτικά χαρακτηριστικά και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των δύο δρώντων του Ατλαντικού.²¹ Αυτή η τακτική κάλυπτε τον συμφεροντολογικό χαρακτήρα της διπλωματίας που διαμόρφωσε η βρετανική εξωτερική πολιτική, προκειμένου να συνεχιστεί, και ίσως σε μεγαλύτερο βαθμό, η αμερικανική εμπλοκή στην ασφάλεια και άμυνα της Ευρώπης. Εν κατακλείδι, και μέσα από τη σκοπιά των συγγραφέων του βιβλίου «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», πίσω από τη στενή και συνεχή υποστήριξη των αμερικανικών δυνάμεων από τη Βρετανία, κρύβονται δύο από τις στρατηγικές της. Η ηπειρωτική στρατηγική και η ναυτική. Η πρώτη αφορά στην αποτροπή υπερίσχυσης μίας δύναμης στην Ευρώπη. Για το λόγο αυτό προτιμά μια διαιρεμένη Ευρώπη, όπου η ίδια θα έχει το ρόλο του εξισορροπητή. Σε μια πιο σύγχρονη εκδοχή θα λέγαμε πως προτιμά μια Ευρώπη βασισμένη σε διακυβερνητική βάση και υπαγμένη στις ευρωατλαντικές επιδιώξεις, καθορισμένες από τη Δύση. Σε αντίθεση με την πρώτη στρατηγική, η δεύτερη δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η ναυτική ισχύς της Βρετανίας ολοένα και εξασθενούσε, λόγω των καταστροφών από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και το τελικό χτύπημα του Β΄ Παγκόσμιο Πολέμου.²² Επομένως, αντικρίζουμε μία χώρα που έχασε μεν το σκήπτρο της ναυτικής υπερδύναμης, διατηρώντας όμως μια σταθερή θέση στο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Οι παραπάνω αναλύσεις δικαιολογούν τη βαθειά προσήλωση της βρετανικής πολιτικής στην Ατλαντική Συμμαχία, η οποία επιβεβαιώνεται με τη λειτουργία του ΝΑΤΟ τη δεκαετία του 1990.

²⁰ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

²¹ Στο ίδιο

²² Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

Θεσμική ευρωπαϊκή και αμερικανική οικοδόμηση στους τομείς της ασφάλειας

Η αρχή: οικοδόμηση θεσμών στους τομείς της ασφάλειας

Στις αρχές του 20^{ου} κατέστη σαφές πως οι επεμβάσεις των ΗΠΑ ενέπλεκαν όλο και περισσότερο τη Διατλαντική Συμμαχία. Οι κυβερνήσεις της Αμερικής, χρησιμοποιώντας τις διακηρύξεις των Πατέρων του Έθνους, επιδίωκαν τη διεθνή ομοιογένεια και ομοιομορφία: επιδίωξη ιδιαίτερα επίφοβη για την παγκόσμια τάξη. Στον πολιτικό χώρο και μέσα από τα διδάγματα της ιστορίας, είναι γνωστό πως μια ενωμένη μάζα, ομοιόμορφη είναι πιο εύκολα χειραγωγίσιμη από μεμονωμένους δρώντες. Οι θέσεις των ΗΠΑ τη μεταπολεμική περίοδο εκφράστηκαν καλύτερα μέσα από τα «δέκα τέσσερα σημεία» του Προέδρου Ουίλσον. Σύμφωνα με τη διακήρυξή του αποκλείονται όλες οι μυστικές συμφωνίες και συνθήκες, επέβαλε πλήρη ελευθερία σε θέματα ναυτιλίας και εμπορίου, ενώ επίσης προώθησε τη μείωση των εξοπλισμών. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τα δεκατέσσερα σημεία του Ουίλσον, τα αντιμαχόμενα κράτη, χωρισμένα σε νικητές και χαμένους, οδηγήθηκαν σε έντονες συγκρούσεις. Η λύση θα δινόταν με την έναρξη της Κοινωνίας των Εθνών, ενός οργανισμού με θεμελιακό χαρακτήρα. Αποτελούσε πρωτοποριακή μορφή οργανισμού, που θα προωθούσε τη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη και τη σύζευξη συμφερόντων χωρίς τη χρήση βίας. Εκφράστηκαν όμως έντονες αμφιταλαντεύσεις αν κάτι τέτοιο θα ήταν συμβατό με το διεθνές σύστημα και τις επιλογές των κρατών. Οι προσπάθειες του οργανισμού αυτού λοιπόν δεν απέφεραν καρπούς, όπως έγινε στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την εγκαθίδρυση συλλογικών οργανισμών ασφαλείας. Τότε, βασικός δρών συλλογικής ασφάλειας ήταν ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Ο Οργανισμός αυτός μέσα από τα μαθήματα του μεσοπολέμου είχε τις βάσεις του περισσότερο στο ρεαλισμό, παρά στον ιδεαλισμό, στον οποίο βασιζόνταν οι αντιλήψεις της αμερικανικής πολιτικής σκέψης. Το ενδιαφέρον της διεθνούς πολιτικής παρόλα αυτά περιστρέφεται, και πάλι, γύρω από την Ατλαντική Συμμαχία, η οποία αποτέλεσε «πόλο ισχύος», όπως την αναφέρει ο Ήφαιστος, από τη δεκαετία του 1950 μέχρι και τον 21^ο αιώνα.

Προς το τέλος της δεκαετίας το 1940 είχε ήδη διαμορφωθεί η εξωτερική πολιτική που θα ακολουθούσαν οι αμερικανικές δυνάμεις. Η Ατλαντική Συμμαχία αποτέλεσε την πιο σημαντική έκφραση της πολιτικής αυτής, καθώς έδωσε τη δυνατότητα στη Δύση να ξεκινήσει τις επεμβάσεις της από τη Δυτική Ευρώπη μέχρι την Κίνα και την Ιαπωνία. Παράλληλα, οι ΗΠΑ ανασυντάσσονταν εσωτερικά, ώστε να είναι έτοιμες για τις προκλήσεις που θα ακολουθούσαν.²³ Μια δεκαετία αργότερα μορφοποιήθηκαν οι βασικές συμμαχίες και διασυνδέσεις στο διεθνή χώρο. Η αδιάστακτη πολιτική τους είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθούν αναταραχές με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής. Το γεγονός αυτό αποτελεί σαφή γνώρισμα των ΗΠΑ. Οι ίδιες συνέδεαν, σχεδόν, κάθε κίνησή τους με τις σχέσεις Ανατολής-Δύσης (ΕΣΣΔ-ΗΠΑ), χωρίς ευαισθησίες και συμπάθειες. Η Ατλαντικός Δεσμός εμπεριείχε όλους τους βασικούς δρώντες της εποχής. Δηλαδή την Αμερική, μια υπερδύναμη, τη Μεγάλη Βρετανία, που κατείχε τα πρωτεία στην αεροπορία και τη Δυτική Ευρώπη που αποτελούσε το φλέγον δρώντα της περιόδου. Σύμφωνα με τον Ήφαιστο Π., μέσα από τη σύλληψη του Mackinder, αυτές οι δυνάμεις έπρεπε να ήταν ενωμένες, ώστε να αποτρέψουν τη γιγάντωση των ηπειρωτικών δυνάμεων στην Ευρασία.²⁴ Η Ατλαντική Συμμαχία αποτέλεσε το μεγαλύτερο συνασπισμό του Βόρειου Ατλαντικού και κατάφερε να ενώσει τις μεγάλες δυνάμεις, ως ένα βαθμό. Ωστόσο, αναφέρεται από τον ίδιο συγγραφέα πως η επιτυχία της οφείλεται αρχικά στην αδυναμία των Ευρωπαίων να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες οικοδόμησης πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, αλλά και στο φόβο πυρηνικού ολοκαυτώματος μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων. Τέλος είναι σκόπιμο να αναφερθεί πως, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών αδρανοποιήθηκε, καθώς κατέληξε να εξυπηρετεί τις αντιπαραθέσεις και τις συγκρούσεις στα προβλήματα Ανατολής και Δύσης. Συμπερασματικά, η ύπαρξη της πολιτικής δεν αλλοιώνεται και δεν υπονομεύεται από την ανάπτυξη των θεσμών. Οι θεσμοί όμως αποδείχτηκαν πιο ευάλωτοι στο βωμό αυτής της επικράτησης.

Προσπάθεια οικοδόμησης θεσμών στο Διατλαντικό χώρο

Η πολιτική σύγχυση που ακολούθησε, από τη δεκαετία του 1950 και έπειτα, στο εσωτερικό της Ευρώπης, εμφανιζόταν μέσα από μία σειρά διαδικασιών, όπως το Σύμφωνο των Βρυξελλών, το Σύμφωνο της Δουνκέρκης και την αποτυχία της

²³ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

²⁴ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας- Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας, τη συμμετοχή της Δυτικής Γερμανίας και τη μετονομασία της σε Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση το 1954.²⁵ Η διαδικασία ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού μορφώματος είχε ήδη ξεκινήσει, όμως η ίδρυση της ΕΚΑΧ²⁶ και αργότερα της ΕΟΚ²⁷, την έθεσαν και πάλι στον προσκήνιο. Παρά τις ενοποιητικές διαδικασίες που δρομολογήθηκαν και την επανένταξη της Γερμανίας, η απόπειρα των ΗΠΑ, να αξιοποιήσει την πρώτη στρατιωτικά, σηματοδότησε εκ νέου την αντίδραση των γαλλικών δυνάμεων.²⁸ Το σχέδιο Pleven, το οποίο καταρτίστηκε το 1950, είχε σκοπό να θέσει υπό δυτικοευρωπαϊκό έλεγχο τη Γερμανία. Οι διαμάχες και οι συγκρούσεις στο εσωτερικό της Ευρώπης, απομάκρυναν την ευκαιρία δημιουργίας κοινής αμυντικής πολιτικής και έφεραν όλο και πιο κοντά στα ευρωπαϊκά ζητήματα τις ατλαντικές δυνάμεις. Τα κράτη αρνούσαν να παραχωρήσουν την κυριαρχία τους σε αρκετούς τομείς. Οι αντιδράσεις λοιπόν από τη μεριά των κρατών συσπειρώνονταν, με κύριο εκφραστή τη Γαλλία υπό τις διακηρύξεις του στρατηγού Ντε Γκωλ.²⁹ Έγινε εμφανές, πως αυτή η νέα τάξη βασιζόταν σε κάποιες αβεβαιότητες, εν αντιθέσει με τη βεβαιότητα της άναρχης φύσης του διεθνούς συστήματος· γεγονός που είχε άμεσο αντίκτυπο στα κράτη.

Μετά από αυτές τις εξελίξεις, τη δεκαετία του 1954, περίπου, διακρίνουμε την αποτυχία της ΕΚΑΧ-ΕΠΚ³⁰, γεγονός που είχε αντίκτυπο και στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Με αυτή την περιγραφή παρατηρούμε την αδυναμία των Ευρωπαίων να διαχειριστούν μια κοινή αμυντική πολιτική. Αυτή η αδυναμία οδήγησε την Ευρώπη στο δρόμο που χάρασαν οι αμερικανικές δυνάμεις.³¹ Η ανάμειξη των ΗΠΑ έθεσε επί τάπητος και το ζήτημα της νέας παγκόσμιας τάξης. Όπως αναφέρει ο Ήφαιστος, αυτός ήταν ένας από τους βασικούς λόγους που «πυρηνικοποιήθηκε» η Ευρώπη. Το γεγονός αυτό έθεσε τη διαμάχη ΗΠΑ-ΕΣΣΔ σε μία ανενεργή πυρηνική αντιπαλότητα, στην οποία ενώ η σοβιετική δύναμη υπερτερούσε σε ανθρώπινο δυναμικό, οι ΗΠΑ διέθεταν όλες εκείνες τις δυνάμεις να ξεκινήσουν μια σφοδρή

²⁵ Στο ίδιο

²⁶ ΕΚΑΧ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

²⁷ ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

²⁸ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

²⁹ Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

³⁰ ΕΠΚ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα

³¹ Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

σύγκρουση , όχι μόνο προς την Σοβιετική Ένωση, αλλά και προς ολόκληρο τον κόσμο. Η κλιμάκωση της σύγκρουσής τους θα μπορούσε να οδηγήσει σε αμοιβαία καταστροφή.

Συστημική μεταβολή και οι συνέπειες της

Στα πρώτα βήματα του 20^{ου} αιώνα, η ανάγκη να προσδιοριστεί η συστημική μεταβολή, καθώς επίσης οι αιτίες και οι συνέπειες της , εντός και εκτός του ευρωπαϊκού χώρου διαφαίνεται περισσότερο από αναγκαία. Οι συγγραφείς του βιβλίου «Ευρωπαϊκή Πολιτεία» έχουν επιλέξει τη σύλληψη των Smith και Cox για να αναπτύξουν τις αλλαγές που συντελέστηκαν στη διεθνή πολιτική σκακιέρα. Πιο συγκεκριμένα ,αναφέρουν πως έχει ενισχυθεί η αλληλεξάρτηση των οικονομιών μέσω της παγκοσμιοποίησης, αντίθετα όμως με την κρατική κυριαρχία, η οποία είναι υποχέριο της αγοράς. Στην ίδια τροχιά βρίσκουν οι Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ. και Ξενάκης Δ. στο βιβλίο «Ευρωπαϊκή Πολιτεία» , να κινείται η σκέψη του Held, ο οποίος θεωρεί επικίνδυνη την υπονόμηση της κρατικής κυριαρχίας, με αποτέλεσμα τα κράτη να μην μπορούν να προωθήσουν τις δικές τους πολιτικές και στην περίπτωση της ΕΕ την προώθηση της πολιτικής ασφαλείας. Με την παγκοσμιοποίηση δημιουργούνται νέα κράτη, που πρέπει να προσδιοριστούν τα συστατικά τους στοιχεία στο νέο ευρωπαϊκό σύστημα. Παράλληλα, η οικονομική κατάσταση και οι συνθήκες ασφάλειας στην Ευρώπη θέτουν σε κίνδυνο τα συμφέροντα των κρατών-μελών. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τις αλματώδεις εξελίξεις στους τομείς της οικονομίας, της τεχνολογίας, του εμπορίου και της επιστήμης δυσκολεύουν τα κράτη να ανταποκριθούν στις διεθνείς ανάγκες . Η Ευρώπη αποτελείται από ευρωπαϊκές διεθνικές δυνάμεις και κατακερματισμένες υποεθνικές , οι οποίες ολοένα υπονομεύονται από τις πρώτες. Αυτό οδηγεί σε ασάφεια και ρευστότητα , δημιουργώντας εθνικιστικές αντιδράσεις και αναταραχές. Συγκεκριμένα οι Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ. και Ξενάκης Δ. χρησιμοποιούν τα λεγόμενα των Bush και Keyman , σύμφωνα με τους οποίους «ο

εθνικισμός και η αίσθηση της ταυτότητας επιφέρουν τον μετασχηματισμό τους συστήματος ασφάλειας στις διεθνείς σχέσεις». ³²

Παλαιότερα η ασφάλεια γινόταν αντιληπτή με στρατιωτικούς όρους, δίνοντας έμφαση στη διατήρηση της ισορροπίας πυρηνικών όπλων και μεγάλων δυνάμεων. Πλέον η ασφάλεια εστιάζει στη στρατιωτική πολιτική για την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση απειλών και συγκρούσεων όχι απόλυτα με οπικά συστήματα, αλλά με άλλες πρακτικές, όπως η διπλωματία. Πολλές από τις ισχυρές δυνάμεις, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία αλλά και ευρωπαϊκές δυνάμεις αντιμετωπίζουν αυτή την απόκλιση στα θέματα ασφάλειας· δηλαδή ενώ υπερισχύουν σε οπικά συστήματα εμφανίζονται αδύναμες σε στρατιωτική-στρατηγική πολιτική. ³³ Βέβαια η πολυδιάστατη προσέγγιση της ασφάλειας θέτει ένα πιο ευέλικτο πλαίσιο σε θέματα συγκρούσεων και απειλών, καθώς και στον τρόπο που αντιλαμβάνονται πλέον τα κράτη τις ενδεχόμενες απειλές. Λόγω όλων των παραπάνω δε διαφαίνεται εύκολη η προβλεπτικότητα του σκηνικού της πολιτικής ασφάλειας στον ευρωπαϊκό χώρο, δημιουργώντας ένα κλίμα αστάθειας. Ωστόσο η σταθερότητα και η διασφάλιση της ειρήνης στην Ευρώπη είναι σημαντική τόσο για την ίδια, όσο και για τους γείτονες και συμμάχους της, όμως δεν είναι καθοριστική. Δεν είναι εφικτό να κρίνεται η τύχη της ασφάλειας των άλλων χωρών από τον ευρωπαϊκό χώρο.

Ενώ οι συζητήσεις για τη συστημική μεταβολή και τις αλλαγές που έχει επιφέρει τόσο στο διεθνές, όσο και στο ευρωπαϊκό περιβάλλον συνεχίζονται, τα ερωτήματα και οι αμφιταλαντεύσεις για το ζήτημα της πολιτικής ασφάλειας στην Ευρώπη φουντώνουν. ³⁴ Η Ευρώπη επιθυμούσε την περαιτέρω ενοποίησή της μέσα από την προώθηση της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, χρόνια όμως βρισκόταν υπό την αιγίδα των ΗΠΑ σε τέτοια ζητήματα. Μολαταύτα, οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι στόχευαν αρχικά σε έναν άλλο τομέα. Πιο συγκεκριμένα επιθυμούσαν να αναπτύξουν την οικονομική τους πολιτική, μέσω μεταρρυθμίσεων στην Ανατολική Ευρώπη. Για το λόγο αυτό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε την οικονομική βοήθεια χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, με προγράμματα και διαδικασίες που θα

³² Bush, K., D. & Fuat Keyman E., 1997, "Identity Based Conflict: Rethinking Security in a Post-Cold War World" όπως αναφέρεται στο Χρυσόχοου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 2, σελ 101

³³ Χρυσόχοου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

³⁴ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

αναπτέρωναν την οικονομία της αγοράς και το ρόλο του ιδιωτικού τομέα. Στόχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν να προσελκύσουν ξένες επενδύσεις. Η Κυβέρνηση Μιτεράν προώθησε την οικονομική ανάκαμψη με την πρόταση για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανοικοδόμησης και Ανάπτυξης , ώστε να εισέλθουν οι ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες στην ανοιχτή αγορά. Μια δεκαετία αργότερα οι σχέσεις των ΗΠΑ και της ΕΕ στα ζητήματα αυτά παρατηρούμαι ότι απομακρύνονται ακόμα περισσότερο , ενώ παράλληλα επανεξετάζεται συνολικά η θέση των ΗΠΑ στην παγκόσμια τάξη.

Οι ΗΠΑ βρίσκονταν σε καθοριστικό σημείο, αφού ο τρόπος διαχείρισης των θεμάτων που ανέκυπταν θα καθόριζε το στρατιωτικό , οικονομικό και διπλωματικό μέλλον του διεθνούς συστήματος. Οι ίδιες έλαβαν αμέσως δράση με την προώθηση της επανένωσης της Γερμανίας, τον επαναξοπλισμό της και την ένταξή της στη Δυτική Ευρώπη , το σχέδιο Μάρσαλ, την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα ,την απελευθέρωση των συμφωνιών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου ,τον πόλεμο στον Περσικό Κόλπο και την παρέμβασή τους στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Οι Αμερικανοί έκαναν σαφές πως η στρατιωτική ισχύς δεν έχει χάσει τη σημασία της και ούτε εκείνοι τη θέση τους στη διεθνή σκακιέρα. Παρόλα αυτά, δεν αποτύπωναν ξεκάθαρη θέση για το αν μπορούν να σηκώσουν και πάλι το βάρος της πρωτοκαθεδρίας.³⁵ Οι Ηνωμένες Πολιτείες οικοδόμησαν καλύτερες σχέσεις με την Ευρώπη κατά την περίοδο της θητείας του Προέδρου Reagan(1981-1989) , καθώς είχαν αναπροσδιοριστεί οι επιρροές και η στάση της χώρας αυτή την περίοδο. Η στάση που κράτησε η Αμερική δεν άργησε να δημιουργήσει κάποιες ανησυχίες για το μέλλον. ³⁶Ο υπουργός εξωτερικών Κίσινγκερ, σύμφωνα με το σύγγραμμα «Ευρωπαϊκή Πολιτεία», αναφέρει πως ξεκίνησε μια περίοδος για το διεθνές σύστημα βασισμένο στο πρότυπο των ΗΠΑ και απέρριπτε το μονοπώλιο της δύναμη και των αποφάσεων στη διεθνή σκακιέρα. Για τον ίδιο η πορεία που έπρεπε να ακολουθήσουν οι ΗΠΑ ήταν η λογική της ισορροπίας δυνάμεων , που επικράτησε τον 19^ο αιώνα , δίνοντας βάση μεν στα ζωτικά συμφέροντα της χώρας τους , αλλά ισορροπώντας τα και με τις χώρες της Ευρώπης και της Ασίας. Η σύλληψή του ,ωστόσο , δεν έδινε σαφείς οδηγίες για το πώς όλοι αυτοί οι διεθνείς παράγοντες θα επιτελούσαν τα όσα

³⁵ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

³⁶ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

πρέσβευε, σε μία χρονική στιγμή που οι προκλήσεις αυξάνονταν και οι εξελίξεις επιταχύνονταν.³⁷ Η προσπάθεια των ΗΠΑ να ακολουθήσουν αυτή τη σύλληψη διάχυσης δυνάμεων και πολιτικών ήταν μεγάλη, είχε όμως πολλές αστοχίες στο όραμα.³⁸ Ο Krasner αναφέρει, μέσα από όσα αναγράφονται στο βιβλίο «Ευρωπαϊκή Πολιτεία», πως φαινόταν σαν η χώρα να υπονομεύει μόνη της τις προοπτικές και τις δυνατότητές της. Ο δρόμος της συνύπαρξης των διεθνών δρώντων υπήρξε δύσκολος, υπάρχουν στοιχεία που αποκαλύπτουν πως οι Ηνωμένες Πολιτείες λειτουργούσαν με συγκεκριμένο σκοπό, ώστε να εδραιώσουν την ισχύ και την επιρροή τους στο παγκόσμιο στερέωμα, πορεία μονόδρομος τόσο για τις ίδιες όσο για τον υπόλοιπο κόσμο. Οι δράσεις που επέλεξαν τόσο στον Περσικό Κόλπο, την πρώην Γιουγκοσλαβία, τη Σομαλία και την Αϊτή καταδεικνύουν τις προθέσεις τους, για εμπλοκή σε παγκόσμιες προκλήσεις. Το σίγουρο είναι πως η ευημερία των ΗΠΑ εξαρτάται από την αλληλεπίδραση με τις οικονομίες των άλλων κρατών, η οποία επιφέρει γεωπολιτική σταθερότητα. Αν η εξωτερική πολιτική της χώρας αλλάξει κατεύθυνση και αποποιηθούν υποθέσεις τρίτων δρώντων, οι ίδιοι θα αναγκαστούν να ανταπεξέλθουν μόνοι στις ενδεχόμενες απειλές και μπορεί να αναδειχθούν σε μεγάλες δυνάμεις. Μέσα από όσα αναφέραμε οι Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ. και Ξενάκης Δ. στο βιβλίο «Ευρωπαϊκή Πολιτεία» συνοψίζουν τους βασικούς στόχους των ΗΠΑ όσον αφορά στην ΕΕ εκκινώντας από τη διατήρηση της σταθερότητας στον ευρωπαϊκό χώρο κάτω από τα «φτερά» των πρώτων, την προώθηση της ενοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό το πρότυπο του οικονομικού φιλελευθερισμού των ΗΠΑ και τέλος την πλήρη απελευθέρωση της αγοράς, του εμπορίου και των κεφαλαίων βάση των δικών τους συμφερόντων. Με αυτό τον τρόπο ξεδιπλώνονται ως ένα βαθμό τα βήματα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στον ευρωπαϊκό χώρο. Πρωτεύων στόχος τους είναι η ευρωπαϊκή υποστήριξη στις εκτός Ευρώπης υποθέσεις και έπειτα η μείωση των δαπανών στα στρατιωτικά ζητήματα της δεύτερης, λόγω της δημοσιονομικής κατάστασης που επικρατούσε στην Αμερική. Σε επόμενο στάδιο θα παρείχε βοήθεια για την ανάπτυξη

³⁷ Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

³⁸ Στο ίδιο

πολιτικών σε θέματα άμυνας στην ΕΕ, διατηρώντας όμως σταθερή τη θέση του ΝΑΤΟ, καθώς αποδεικνύονταν αναποτελεσματικοί οι χειρισμοί της ΕΕ.³⁹

Στο βιβλίο «Ευρωπαϊκή Πολιτεία» αναφέρεται η σύλληψη του Brzezinski, σύμφωνα με τον οποίο, μπορεί το αμερικανικό σύστημα να έχει πολλά κοινά με τα προγενέστερα δείγματα αυτοκρατοριών, ωστόσο διαφέρει σημαντικά και ας υπερέχει σε γεωγραφική έκταση.⁴⁰ Η αμερικανική τακτική έχει την ικανότητα να «εισβάλλει» στο εσωτερικό άλλων χωρών δείχνοντας την υπεροχή της. Για τον ίδιο στο εσωτερικό του το αμερικανικό σύστημα αποτελείται από ένα περίπλοκο σύμπλεγμα δομών, θεσμών και διαδικασιών, που το βοηθούν να συνάπτει συνασπισμούς με συμμάχους σε όλο τον πλανήτη. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποδεικνύεται η ύπαρξη του ΝΑΤΟ για την επικράτηση των στρατηγικών των ΗΠΑ στην Ευρώπη. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά οι συγγραφείς του βιβλίου *Ευρωπαϊκή Πολιτεία* «η θεσμική προσαρμογή, ως προϊόν διακρατικών διαπραγματεύσεων, αποτελεί το επίκεντρο της νέας ευρωπαϊκής δομής ασφάλειας». Ο χώρος των ευρωατλαντικών σχέσεων δε διαφέρει πολύ από το διεθνές σύστημα.⁴¹ Κυρίαρχα κράτη υπερασπίζονται τα εθνικά τους συμφέροντα, διαπλέκοντας τα στο πλαίσιο μιας σύνθετης διαπραγμάτευσης. Στο πλαίσιο αυτής της διαπραγμάτευσης σημαντικό ρόλο κατέχει η κατανομή ισχύος, καθώς και το κόστος ή το όφελος που έχει κάθε κράτος από τη συνεργασία-συμμαχία του με τα άλλα. Παρόλα αυτά, μας εξηγεί ο Ήφαιστος Π. στο σύγγραμμα «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», τα κράτη της ατλαντικής συμμαχίας δε θεωρούν τη συνεργασία ως αλλοίωση των συμφερόντων τους, αλλά ενίσχυσή τους. Πιο συγκεκριμένα μπορούμε να θεωρήσουμε τη Συμμαχία ως ένα σύμπλεγμα ναυτικών-εμπορικών-οικονομικών δυνάμεων, στην κατανομή ισχύος του ευρασιατικού χώρου. Ίσως να μην υπάρχει ιστορικό προηγούμενο για την ομαδοποίηση τόσο διαφορετικών κρατών⁴². Η ιστορική διάσταση των ευρωατλαντικών σχέσεων καταδεικνύει πως οι δυο πλευρές είχαν κατά κάποιο τρόπο παράλληλη πορεία, όμως με ξεχωριστή διαμόρφωση στις χωρο-χρονικές συνθήκες που επικράτησαν, όπως τα αναλύει ο συγγραφέας Ήφαιστος Π. στις «Ευρωατλαντικές Σχέσεις». Συγκεκριμένα η ανατολική πλευρά του Ατλαντικού ανέδειξε το διακρατικό σύστημα, μέσα από την

³⁹ Χρυσοχού Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁴⁰ Χρυσοχού Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁴¹ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁴² Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

αμφιταλάντευση της ισορροπίας ισχύος, ενώ η Δύση αποσχίστηκε σε δέκα τρεις επαρχίες και δημιούργησε τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Και οι δυο πλευρές διαμόρφωσαν ένα δικό τους κρατικό γίγνεσθαι, το οποίο επηρέασε το διεθνές σύστημα και την Ατλαντική Συμμαχία. Για παράδειγμα στη δυτική όχθη η εξάπλωση και η γιγάντωση των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν αποτέλεσμα του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, οι οποίες οδήγησαν στη συρρίκνωση και την αφομοίωση πολλών πολιτειών. Το αντίθετο συνέβη στην Ευρώπη. Στο όνομα της ισορροπίας ισχύος διατηρήθηκε η ετερότητα των κρατών· ακόμα και κατά τη διάρκεια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μέχρι τον 21^ο αιώνα.⁴³

Η πορεία του ΝΑΤΟ : αμερικανική πολιτική ασφάλειας

Η επιταγή για ενοποίηση είχε ενταθεί κατά το δεύτερο κύμα της μεταψυχροπολεμικής περιόδου.⁴⁴ Περίοδο κατά την οποία τα εμπλεκόμενα κράτη αναζητούσαν περισσότερο την ανάπτυξη κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Παράλληλα αναπροσδιορίστηκαν οι κινήσεις των κρατών σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Κομβικές Συνθήκες για την διαδικασία αυτή αποφαινόμενες η Συνθήκη της Δουνκέρκης το 1947 και η Συνθήκη των Βρυξελλών το 1948. Αδιαμφισβήτητα ο Ψυχρός Πόλεμος και η σοβιετική απειλή αποτέλεσαν σημεία κλειδιά για τον επαναπροσδιορισμό του ευρωπαϊκού χώρου και ανέπτυξαν έντονα τον σκεπτικισμό στη διεθνή σκηνή. Τότε περισσότερο από ποτέ φάνηκε πως οι ευρωπαϊκές δυνάμεις δεν ήταν σε θέση από μόνες τους να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις. Η ασφάλεια της Ευρώπης για αρκετά χρόνια βρισκόταν στα χέρια της Δύσης και συγκεκριμένα υπό την ασπίδα του ΝΑΤΟ. Η πορεία προς την περαιτέρω ενοποίηση της πρώτης οδήγησε σε κάποιες συγκρούσεις με την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, χωρίς αυτό όμως και να σηματοδοτεί την αποξένωσή τους.⁴⁵ Όλες αυτές οι ασάφειες, μας εξηγεί ο Αρβανιτόπουλος Κ. στο σύγγραμμα «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», για την τύχη της ασφάλειας της ευρωπαϊκής ηπείρου προέκυψαν από την αδυναμία των ΗΠΑ να αποφασίσουν αν τελικά η χειραγώγηση ή η απομάκρυνση από

⁴³ Ηφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁴⁴ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁴⁵ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

την ευρωπαϊκή ασφάλεια θα τις ωφελούσε ή θα τις έβλαπτε. Για το λόγο αυτό μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ξεκίνησε μια συζήτηση γύρω από την παραμονή ή όχι του NATO ως οργανισμού ασφάλειας και άμυνας. Για κάποιους η λογική κατάρρευσης του NATO ήταν ορθή, καθώς η απειλή δεν υπήρχε πλέον. Θα φαινόταν όμως αδιανόητο να αγνοήσουμε κάποια βασικά χαρακτηριστικά τόσο της περιόδου που διένυαν, όσο και της λειτουργίας του NATO, τα οποία θα παραθέσουμε μέσα από τη σκοπιά του Αρβανιτόπουλου Κ. από το σύγγραμμα «Ευρωατλαντικές Σχέσεις». Το ίδιο αποτελούσε σοβαρό παίκτη διασφάλισης ισορροπίας σε μια στιγμή που άλλοι δρώντες δεν ανταποκρίνονταν, ενώ παράλληλα παρείχε και το στρατιωτικό οπλοστάσιο για τις αυξημένες απαιτήσεις της περιόδου. Παράλληλα η νατοϊκή δύναμη λειτούργησε ως εγγυητής στην επανενωμένη Γερμανία, ελαχιστοποιώντας το ενδεχόμενο μιας ακόμα σύρραξης. Επομένως, οι αλλαγές που συντελέστηκαν σε γεωπολιτικό επίπεδο στην ευρωπαϊκή ήπειρο, κατά τη διάρκεια και μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, καθιστούσαν αναγκαία την ύπαρξη της δυτικής δύναμης.⁴⁶ Άλλα συστήματα που προσπάθησαν να λειτουργήσουν δεν τα κατάφεραν επιτυχώς (ΔΕΕ, ΟΑΣΕ⁴⁷), επειδή δεν έδειξαν την κατάλληλη προσαρμοστικότητα στις ιδιαίτερες ανάγκες και εξελίξεις, σε αντίθεση με το NATO. Τέλος μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης πολλά κράτη είχαν μπει σε πορεία ένταξης στην ΕΕ, επομένως υπήρχε περίπτωση να γίνουν και μέλη του NATO. Ωστόσο, τη μεταψυχροπολεμική περίοδο παρατηρούμε την επιτακτική ενίσχυση του ρόλου του NATO. Κι αυτό διότι οι Ευρωπαίοι βρίσκονταν σε μειονεκτική θέση ως προς την αντιμετώπιση απειλών που προέκυψαν, αλλά και από την ανησυχία για τυχόν διάλυση του οργανισμού και αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων.⁴⁸ *Το γεγονός αυτό θα είχε ολέθριες καταστροφές τόσο στη σταθερότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς θα είχαμε ενδυνάμωση εθνικιστικών ή αποσχιστικών τάσεων ή τεράστιο οικονομικό πλήγμα. Παρόλα αυτά η εξισορροπητική στάση του NATO, βρήκε αντίθετη τη γαλλική κυβέρνηση Μιτεράν. Η μόνιμα αρνητική στάση της Γαλλίας οφειλόταν στην εμπάθεια που είχε προς τη δυτική κυριαρχία σε θέματα ασφάλειας και τη χρήση στρατιωτικής ισχύς, ενώ η ίδια ασπαζόταν το μοντέλο της διπλωματίας. Για τη γαλλική ηγεσία οι φόβοι για την ενωμένη Γερμανία θα εξομαλύνονταν μέσα από την οικονομική και νομισματική ενοποίηση της

⁴⁶ Στο ίδιο

⁴⁷ ΟΑΣΕ: Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

⁴⁸ Στο ίδιο σελ

Κοινότητας. Η επιθυμία της Γαλλίας το 1950 ,να θέσει υπό έλεγχο τις συγκρουσιακές τάσεις της Γερμανίας , οδήγησε στη δημιουργία της ΕΚΑΧ. Μερικές δεκαετίες αργότερα, το 1990, η ίδια επιθυμία είχε σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση της ΟΝΕ και την πολιτική ενοποίηση του ευρωπαϊκού μορφώματος. Οι γαλλο-γερμανικές σχέσεις , Μιτεράν και Κολ, το 1991 , έδωσαν την πρόταση για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Ταυτότητας. Ιδιαίτερα ανήσυχη για την εξέλιξη αυτή φάνηκε η βρετανική κυβέρνηση, φοβούμενη την αντίδραση της Ουάσινγκτον. Έτσι , η Βρετανία αποφάσισε αυτόβουλα να αποστερήσει στρατιωτικές δυνάμεις και να εμποδίσει τη στρατιωτική διοίκηση της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Ταυτότητας , ώστε να υπερισχύσει η δύναμη του ΝΑΤΟ.⁴⁹

Από την πλευρά του ΝΑΤΟ , είναι σημαντικό να δούμε που επικεντρώνονταν οι δράσεις του, σε σχέση με τα κράτη- μέλη του.⁵⁰ Οι στόχοι της συμμαχίας, όπως έχουν αποτυπωθεί από τους συγγραφείς του βιβλίου Ευρωπαϊκή Πολιτεία, απέβλεπαν στη διατήρηση επαρκούς στρατιωτικής δύναμης για την αποτροπή επιθέσεων και για την υπεράσπιση του εδάφους των χωρών-μελών σε περίπτωση επίθεσης. Το δεύτερο καθήκον της συμμαχίας είχε σκοπό τη σταθεροποίηση των σχέσεων, στο πλαίσιο της οποίας θα καταστεί δυνατό να επιλυθούν τα βαθύτερα πολιτικά προβλήματα. Παρά τις σχέσεις που είχαν αναπτυχθεί μεταξύ των δύο πλευρών του Ατλαντικού , η Γαλλία αποφάσισε ότι λόγω των στρατηγικών της επιδιώξεων η καλύτερη λύση θα ήταν να αποχωρήσει από το ΝΑΤΟ · όπως και έγινε το 1966.⁵¹ Η νατοϊκή δύναμη με σκοπό να καθησυχάσει τους συμμάχους και να επανεδραιώσει την εμπλοκή τους δήλωσε πως «η παρουσία στην Ευρώπη πυρηνικών και συμβατικών δυνάμεων των ΗΠΑ είναι η καλύτερη λύση αποτροπής των απειλών και των συγκρούσεων και πως η παρουσία αυτή πρέπει να διατηρηθεί και θα διατηρηθεί.»⁵² Μετά τη δεκαετία του 1990 το ΝΑΤΟ επαναπροσδιόρισε κάποιους από τους όρους λειτουργίας.⁵³ Για παράδειγμα ενώ η σοβιετική απειλή δεν υπήρχε πια ,η πρόληψη του πολέμου θα έμενε βασικός στόχος του, εδραιωμένος όμως σε μια σειρά από τακτικές που θα ανταποκρίνονταν

⁴⁹ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁵⁰ Χρυσόχου Δ., Τσινιτσιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁵¹ ΝΑΤΟ, 1989, *NATO Facts and Figures*, Βρυξέλλες, ΝΑΤΟ Information Office

⁵² ΝΑΤΟ, 1988, “Declaration of the Heads of States and Governments Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Brussels”, *NATO Information Service*, Βρυξέλλες όπως αναφέρεται στο Χρυσόχου Δ., Τσινιτσιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁵³ Χρυσόχου Δ., Τσινιτσιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 3, σελ. 179-184

στο νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο ειρήνης και άμυνας. Οι επιδιώξεις επίσης της Ατλαντικής Συμμαχίας καταδείκνυαν πως η ασφάλεια έχει πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και αμυντικό υπόβαθρο. Η πρόληψη των απειλών και των συγκρούσεων θεωρούνταν πρωτεύον μέλημα και θα βασιζόταν στη διπλωματία και τη διαχείριση των κρίσεων.⁵⁴ Οι βάσεις για σταθερές αρχές μέσα στη συμμαχία αποτυπώθηκαν ευκρινέστερα με την Τελική Πράξη του Ελσίνκι και τη Χάρτα των Παρισίων. Εν κατακλείδι δε θα μπορούσαμε να αγνοήσουμε τη συμβολή της ΔΕΕ στην οικοδόμηση της νέας αρχιτεκτονικής της ΕΕ , αλλά και την ανάπτυξη των σχέσεων της ΕΕ με το NATO, όπως αποτυπώθηκε από το North Atlantic Council το 1991.⁵⁵ Η ΔΕΕ είχε καθοριστικό ρόλο , καθώς βοήθησε στην επίλυση των αντιπαραθέσεων και τελικά στη γεφύρωση των δύο δρώντων. Ήταν σαφές πως η οικοδόμηση εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας στην ΕΕ είχε πάρει το δρόμο της και μάλιστα με τη συγκατάθεση της Δύσης.

Ένα ζήτημα , που συζητήθηκε ευρέως κατά τη λειτουργία της συμμαχίας ήταν η εξουσιοδότηση ή όχι του NATO.⁵⁶ Πιο συγκεκριμένα, η εξουσιοδότηση αναφέρεται στο κατά πόσο το NATO μπορεί να αναλαμβάνει δράση σε θέματα εκτός των βασικών πεδίων αυτοάμυνας και χωρίς τη συγκατάθεση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Μία τέτοια περίπτωση , είναι αυτή του Κοσσυφοπεδίου.⁵⁷ Η άποψη της Ευρώπης, έχοντας στο πλευρό της και τη Ρωσία, ανέφερε πως οτιδήποτε δεν ενέπιπτε στα βασικά πεδία δράσης του NATO έπρεπε να εγκρίνεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Φυσικά αυτή την άποψη δεν ενστερνίστηκαν οι ΗΠΑ, με σύμμαχο τη Βρετανία, επικαλούμενες την προστασία του ανθρωπιστικού δικαίου. Αφορμή για την ανησυχία των ΗΠΑ στη διαβούλευση αυτή ορίστηκε η άσκηση αρνησικυρίας από την πλευρά της Ρωσίας και της Κινάς, οι οποίες δε θα επέτρεπαν τη δράση του NATO σε ζητήματα εκτός βασικών καθηκόντων του. Η λύση που δόθηκε στη Σύνοδο Κορυφής στην Ουάσιγκτον ήταν πως πρωταρχική ευθύνη για τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας είχε το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και πως αυτό ήταν υπεύθυνο για το νομικό καθορισμό των δράσεων της ατλαντικής συμμαχίας.

⁵⁴ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 3 , σελ 184

⁵⁵ Στο ίδιο, κεφ. 3, σελ. 181

⁵⁶ Στο ίδιο, κεφ. 3, σελ 188-189

⁵⁷ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

Σημαντική επίσης εξέλιξη του ρόλου του NATO , ήταν η διάχυση των κινήσεων σε θέματα ασφάλειας και σε άλλους δρώντες.⁵⁸ Έτσι , το 1991 αναπτύσσεται η Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Ασφάλειας και Άμυνας στο χώρο της Συμμαχίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να δοθούν περισσότερες ευκαιρίες στους Ευρωπαίους να αναλάβουν δράση σε κρίσεις και απειλές, στις οποίες ενδέχεται οι ΗΠΑ να απείχαν . Με αυτή την εξέλιξη η ευρωπαϊκή δύναμη θα μπορεί να χρησιμοποιεί τα συστήματα του NATO , εφόσον το εγκρίνει. Παρόλα αυτά η ΕΤΑΑ δεν είναι ένας ενιαίος θεσμικός οργανισμός, αλλά περιέχει δράσεις και συμμετοχές και άλλων δρώντων.

Μετά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 , έγινε Σύνοδος στο Βερολίνο για την πορεία του NATO και της ΕΕ σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Οι ΗΠΑ δήλωσαν πως υποστήριζαν έναν ισχυρότερο ευρωπαϊκό πυλώνα. Για το λόγο αυτό αποφασίστηκε η εμπλοκή της Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Ασφάλειας και Άμυνας στους κόλπους του NATO. Επίσης, την ίδια περίοδο ξεκίνησε η ουσιαστική λειτουργία των Συνδυασμένων Μεικτών Δυνάμεων Επιχειρήσεων, η οποία είχε καθοριστικό ρόλο εντός της δυτικής δύναμης.⁵⁹ Ο πολιτικός έλεγχος και η στρατηγική διεύθυνση θα βρισκόταν στα χέρια της ΔΕΕ. Οι ΣΜΔΕ χαρακτηρίστηκαν ως πολυεθνική ομάδα πολλαπλών ικανοτήτων , που αποτελείται από δυνάμεις του NATO, ή και εκτός αυτού. Υπεύθυνοι για τη διοικητική δομή των πρώτων θα ήταν είτε το NATO, είτε η ΔΕΕ. Επιπλέον έχει καθαρά στρατιωτική δομή και ενεργοποιείται για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων εκτάκτου ανάγκης. Στον κόλπο των ΣΜΔΕ συνδυάζεται ο ρόλος του NATO με την ΕΤΑΑ. Σκοπός ήταν να δοθούν περισσότερες ευθύνες στη ΔΕΕ, ως σύμμαχος – «συμπαίκτης» του NATO , σε καιρό ειρήνης, ενώ παράλληλα να προωθήσει περισσότερες χώρες, οι οποίες συμμετέχουν στη «Σύμπραξη Ειρήνης» , να παρέμβουν σε επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της νατοϊκής δύναμης. Οι ΣΜΔΕ έχουν διττή σημασία , καθώς επικυρώνουν το NATO ως βασικό διατλαντικό ,αλλά και ευρωπαϊκό οργανισμό , δίνοντας όμως και τη δυνατότητα να αναπτυχθεί περισσότερο η ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας σε αυτούς τους τομείς. Συνοψίζοντας, εμπίπτουν κάποια συμπεράσματα, σύμφωνα με τον Cornish, με βάση όσα αναλύονται στο σύγγραμμα «Ευρωπαϊκή Πολιτεία». Αρχικά το Βερολίνο έδειξε με σαφήνεια την εύνοιά του προς το NATO , ώστε να

⁵⁸ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας , κεφ. 3, σελ 190-191

⁵⁹ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ.3 , σελ. 198-202

αναλάβει τις σκληρές αποστολές και τη διατήρηση της ειρήνης.⁶⁰ Αυτό, θα επιτυγχανόταν με τον καταμερισμό ρόλων μέσα στο NATO, το οποίο θα υποστήριζε όλες τις αποστολές που άπτονταν στο Άρθρο 5, και τη ΔΕΕ η οποία θα ήταν υπεύθυνη για την πιο ήπια φύση αποστολών. Αναντίρρητα οι ΣΜΔΕ δεν αποτελούν απλά ένα γενναιόδωρο κατασκεύασμα των ΗΠΑ.⁶¹ Πάνω σε αυτές βασίζονται οι περισσότερες διαδικασίες μεταξύ NATO και ΕΕ. Τέλος, οι διπλωματικές σχέσεις που αναπτύσσονταν μεταξύ του ευρωπαϊκού οργανισμού και της Δύσης, έδιναν την ευκαιρία στην ανέλιξη της ΕΤΑΑ. Για τον Cornish και τους Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλη Μ., Υφαντή Κ., Σταυρίδη Σ. και Ξενάκη Δ., η ΔΕΕ πλέον αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, καθώς επίσης λειτούργησε ως συμβιβασμός μεταξύ της ενοποίησης και του διακυβερνητισμού, του ατλαντισμού και του εξευρωπαϊσμού.

Ένα ακόμα φλέγον ζήτημα είναι οι διαστάσεις που έλαβε ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο, επηρεάζοντας τη διεθνή ασφάλεια. Κατά τη διάρκεια του πολέμου ξεκίνησε μια σειρά συζητήσεων και αναζητήσεων από την πλευρά της ΕΕ.⁶² Ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία αποτέλεσε σημάδι πως η ειρήνη στον ευρωπαϊκό χώρο δεν ήταν δεδομένη. Επίσης, κατέστη σαφές για ακόμα μία φορά πως οι ευρωπαϊκές δυνάμεις δεν είχαν επαρκές σύστημα εξωτερικής πολιτικής για να δράσουν, αλλά ούτε τις οπλικές δυνάμεις για να σηκώσουν ένα τέτοιο βάρος. Επομένως η ασφάλεια της Ευρώπης βρισκόταν υπό τις επιταγές και τις δράσεις του NATO. Γεγονός, το οποίο επιβεβαίωσε και η Γαλλία το 1994.⁶³ Οι συγγραφείς του βιβλίου *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, κάνουν λόγο πως ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο αποτελούσε καθαρά επιχείρηση των ΗΠΑ, υπό την αιγίδα του NATO. Η υπόθεση αυτή υπονοήθηκε από αρκετούς αξιωματούχους, φέρνοντας σε δύσκολη θέση τους Ευρωπαίους σχετικά με το μέλλον της Ατλαντικής Συμμαχίας. Οι ίδιοι στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας το 1999, εξέφρασαν την επιθυμία τους για μια αυτόνομη θεσμική προσπάθεια σε στρατιωτικά θέματα και θέματα ασφάλειας. Αυτό θα βασιζόταν είτε σε μέσα του NATO, υπό τη διοίκηση της ΕΕ, είτε θα πραγματοποιούνταν από

⁶⁰ Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁶¹ Cornish P., 1999, "European Security: The End of Architecture and the New NATO", *International Affairs*, τόμ. 72, τευχ. 4 όπως αναφέρεται στο Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 3, σελ 202-203

⁶² Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁶³ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

ευρωπαϊκά, εθνικά, πολυεθνικά μέσα, όπως θα οριζόταν από τα κράτη-μέλη. Η επιθυμία αυτή της ΕΕ δεν είχε θετικό αντίκρισμα από την Ουάσινγκτον. Η τότε κυβέρνηση Clinton, εξέφρασε την προσδοκία της να αναλάβει η ΕΠΑΑ καθήκοντα διαχείρισης συγκρούσεων, στα οποία δεν επιθυμούσαν να εμπλακούν οι ΗΠΑ. Το 1998 ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Albright, αναφέρθηκε σε έναν τριπλό κίνδυνο.⁶⁴ Με αυτό το εγχείρημα της ΕΕ θα αφαιρούνταν σημαντική εξουσία από τους Συμμάχους, θα καταναλώνονταν ίσως άδικα πόροι και θα δημιουργούνταν σύγχυση με τα μέλη του NATO που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Οι Ευρωπαίοι όμως φαίνονταν αμετάκλητοι στην απόφασή τους (συμβιβασμός Berlin-Plus⁶⁵). Η κυβέρνηση George W. Bush προσπάθησε να κατευνάσει τις ανησυχίες. Επιπρόσθετα, έπαυσαν να αναφέρονται με απαξιωτικά σχόλια στην προσπάθεια της Ευρώπης για την ανάπτυξη αυτόνομης πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Ο φόβος από την πλευρά των ΗΠΑ για υπονόμευση του NATO από την ΕΠΑΑ, οδήγησε στη διασύνδεση αυτών των δύο δρώντων μέσω θεσμικών μηχανισμών.⁶⁶ Οι παραπάνω εξελίξεις και η αλλαγή του διεθνούς συστήματος, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, πυροδότησαν τη διεύρυνση του NATO. Κατά τη διαδικασία αυτή όμως, ήρθε αντιμέτωπο με δύο σημαντικά προβλήματα. Η διεύρυνση της νατοϊκής δύναμης θα είχε σαν αποτέλεσμα τη συρρίκνωση και την αποδυνάμωση της Ρωσίας. Η κατάρρευση της σοβιετικής δύναμης, ώθησε την ίδια να συναινέσει αρχικά στην επανένωση της Γερμανίας, μακριά από τη στάση ουδετερότητας που την προέτρεπαν να κρατήσει και δεύτερον στην ένταξή της στο NATO. Το κρίσιμο σημείο στην περίπτωση αυτή είναι μια τρίτη συναίνεση από την πλευρά της Ρωσίας, αυτής της διεύρυνσης του NATO. Η λύση στη σχέση Ρωσίας και ΗΠΑ ήρθε με την υπογραφή της Ιδρυτικής Πράξης, η οποία χαρακτηρίστηκε ως «η συμφωνία των τριών δεν». Πιο συγκεκριμένα, ο Αρβανιτόπουλος παραθέτει⁶⁷: «Η Συμμαχία δεν έχει πρόθεση, δεν έχει σχέδιο και δεν έχει λόγο να αποτελέσει απειλή για τη Ρωσία. Στα πλαίσια της Συμμαχίας οι ΗΠΑ δε θα τοποθετούσαν πυρηνικά όπλα ή στρατεύματα στα νέα

⁶⁴ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 3, σελ 205

⁶⁵ Berlin- Plus: «η ενίσχυση του ευρωπαϊκού ρόλου θα συμβάλλει στη ζωτικότητα της Συμμαχίας μας... είμαστε αποφασισμένοι να αναπτύξουμε περαιτέρω τις αποφάσεις που ελήφθησαν στο Βερολίνο το 1996, συμπεριλαμβανομένης της έννοιας των διαχωρίσιμων αλλά όχι χωριστών πόρων και ικανοτήτων του NATO για επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της ΔΕΕ». Βλέπε δήλωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με την «Ενίσχυση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας», Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας, 1999

⁶⁶ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁶⁷ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

μέλη, με σκοπό τη σύζευξη των σχέσεων Ρωσίας-ΗΠΑ. Από την πλευρά της Ρωσίας, η ίδια θα είχε μόνιμη ρωσική διπλωματική θέση στους κόλπους του NATO και θα συμμετείχε στο Μόνιμο Μεικτό Συμβούλιο του NATO». ⁶⁸

Η δυσθυμία από την πλευρά της ρωσικής δύναμης, ωστόσο, δεν άργησε να φανεί. Η αποδυνάμωσή της το 1989, είχε σαν αποτέλεσμα να χάσει τον έλεγχο σε σημαντικές πλουτοπαραγωγικές περιοχές. Αυτό σε συνδυασμό με την εξάπλωση των ΗΠΑ προς την Κασπία και τη Μαύρη Θάλασσα πυροδότησαν την άμεση αντίδραση της Ρωσίας. Ο Πρόεδρος της Ρωσίας Μπορίς Γέλτσιν, το 1997, εξέδωσε το πρώτο ρωσικό κείμενο αρχών. Το κείμενο αυτό αναθεώρησε, ή καλύτερα ακύρωσε, τη δέσμευση του Γκορμπατσόφ πως η ρωσική δύναμη δε θα έκανε χρήση, πρώτη, των πυρηνικών της όπλων. Τη δεκαετία του 1997 όμως, μετά από τις εξελίξεις στο εσωτερικό της χώρας, αλλά και τις διεθνείς αλλαγές και εμπλοκές των ΗΠΑ σε πληθώρα υποθέσεων, η Ρωσία θεώρησε πως η μοναδική ασπίδα προστασίας που της απέμεινε ήταν η πυρηνική δύναμη. Το NATO επομένως βρέθηκε μπροστά σε μία τεταμένη κατάσταση που επέβαλε ειδικό χειρισμό. Εντούτοις δεν ήταν το μόνο πρόβλημα που ανέκυψε εκείνη την περίοδο. Με την απόφαση διεύρυνσής του, τέθηκε ως ζήτημα η επιλογή ενσωμάτωσης νέων κρατών. Τα κράτη των Βαλκανίων και τη Βαλτικής επιθυμούσαν την άμεση συμμετοχή τους στη Συμμαχία, καθώς οι αναταραχές των προηγούμενων χρόνων είχαν δημιουργήσει ένα αίσθημα ανασφάλειας. Εντούτοις το NATO, έπειτα από διαβουλεύσεις, αποφάσισε την ένταξη μόνο τριών αιτούντων κρατών στο πρώτο κύμα διαπραγματεύσεων. Συνάμα, ο αναπροσδιορισμός του NATO προέτρεψε και την αναδιαμόρφωση της Δομής Διοίκησής του. Τέλος το ίδιο έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα σε χώρες της μεσογειακής λεκάνης, όπως την Αίγυπτο, το Ισραήλ, το Μαρόκο, την Τυνησία, τη Μαυριτανία και την Ιορδανία, με τις οποίες ξεκίνησε έναν εποικοδομητικό διάλογο για την εγκαθίδρυση εμπιστοσύνης και το άνοιγμα των σχέσεων με την ΕΕ. ⁶⁹

⁶⁸ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁶⁹ Στο ίδιο

Ένας νέος κύκλος για τις Ευρωατλαντικές σχέσεις

Το 1973 εκκίνησε ένας καινούριος κύκλος για τις σχέσεις Ευρώπης-Αμερικής. Το δυτικό μέτωπο με τον Πρόεδρο Νίξον , έθεσε φιλόδοξα σχέδια για το μεταξύ τους σύστημα ισορροπίας.⁷⁰ Την ίδια περίοδο εξομαλύνθηκαν οι σχέσεις των ΗΠΑ με την Ινδοκίνα. Οι αμερικανικές δυνάμεις ήταν έτοιμες να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του Ευρω-αμερικανικού πλαισίου. Για το λόγο αυτό το έτος 1973 , έμεινε στην ευρωπαϊκή ιστορία ως το «έτος της Ευρώπης». Οι πολιτικές και οικονομικές-νομισματικές σχέσεις των δύο δρώντων επανακαθορίστηκαν και οι στόχοι της ευρωατλαντικής σχέσης έγιναν πιο ξεκάθαροι. Η προσήλωση της αμερικανικής πολιτικής ατζέντας στην Ευρώπη ξεκίνησε θύελλα αντιδράσεων.⁷¹ Ο Kissinger, Υπουργός Εξωτερικών της Αμερικής, χαρακτήρισε αυτή την εξέλιξη «ως το έτος που δεν υπήρξε ποτέ». Η ευρωπαϊκή ανάπτυξη και η στάση των Ευρωπαίων εταίρων όσον αφορά στην Ατλαντική Συμμαχία, όπως αναφέρει ο Αρβανιτόπουλος στο βιβλίο «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», δεν ήταν δυνατό να θεωρείται δεδομένη. Η προσπάθεια σύζευξης των σχέσεων Ανατολής – Δύσης πέρασε στο πρακτικό κομμάτι με την πρόταση του Κίσινγκερ για τη δημιουργία του Ατλαντικού Χάρτη. Παρόλα αυτά, η πορεία προς τη δημιουργία του Χάρτη, πολύ σύντομα κατέδειξε πως η Αμερική δεν είχε λάβει σοβαρά υπόψη τα νέα δεδομένα της ευρωπαϊκής δυναμικής. Κι αυτό διότι η πρόταση του Kissinger ,έκανε λόγο για έναν επανακαθορισμό του ατλαντικού συνεταιρισμού, ο οποίος θα περιείχε και κάποιες περιοριστικές αρχές. Αυτό πυροδότησε τις αντιδράσεις των Ευρωπαίων εταίρων και ανέπτυξε ένα αίσθημα καχυποψίας ως προς τις επιδιώξεις των Ηνωμένων Πολιτειών. Πρόθεση της ευρωπαϊκής πλευράς ήταν να αναπτύξουν περισσότερο το ευρωπαϊκό μοντέλο σε θέματα εμπορίου και οικονομίας, χωρίς να απαρνηθούν την εξάρτηση από τις αμερικανικές δυνάμεις στον τομέα της ασφάλειας.

⁷⁰ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁷¹ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

Σε όλη τη διάρκεια επαφών και σχέσεων που αναπτύσσονταν μεταξύ της Δύσης και της Ανατολής(Αμερικής και Ευρώπης) παρατηρούμε έντονες διακυμάνσεις. Ο πόλεμος στη Μέση Ανατολή έφερε σε προστριβή για ακόμα μια φορά τους δύο δρώντες . Αφορμή αποτέλεσε η προσπάθεια της Ευρώπης να εκφράσει κάποιες θέσεις ανεξάρτητες από τις ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, οι Ευρωπαίοι θεωρούσαν σκόπιμο να μη διαταράξουν τις σχέσεις τους με τη Μέση Ανατολή , καθώς προμηθεύονταν πολλούς τόνους αραβικού πετρελαίου και να κρατήσουν μια πιο ουδέτερη στάση απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Στον αντίποδα, η Αμερική είχε παραταχθεί , ως ένα βαθμό , με την πλευρά του Ισραήλ. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά λοιπόν τα συμφέροντα ΗΠΑ και Ευρώπης έρχονταν σε σύγκρουση. Το γεγονός αυτό, ώθησε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα να αναλάβει δράση. Πράγματι στη Σύνοδο που ακολούθησε στην Κοπεγχάγη το 1973, προχώρησε σε πρόταση μια κοινής ταυτότητας σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Ωστόσο, αναγνώρισε πως τη δεδομένη στιγμή η ατλαντική ομπρέλα ήταν αναγκαία. Η τότε κυβέρνηση Νixon, έδωσε τη δική της απάντηση, ζητώντας ουσιαστικά από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα την κατοχύρωση σύγκλισης απόψεων και την αποφυγή του ανταγωνισμού προς τις αμερικανικές δυνάμεις. Όπως αναφέρει ο Αρβανιτόπουλος στο σύγγραμμα «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», η κρίση που ξεκίνησε το 1973 οδήγησε στη φόρμουλα Γκυμνίτς, σύμφωνα με την οποία τα κράτη-μέλη της Ευρώπης θα μπορούσαν να προχωρήσουν σε διαβουλεύσεις με τις ΗΠΑ. Όταν η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είχε προχωρήσει αρκετά, οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιλήφθηκαν πως η Ευρώπη δε βρισκόταν πια στην ίδια αφετηρία, στρέφοντας τις προς την καχυποψία. Το λάθος της κυβέρνησης Nixon, η οποία κατείχε την ηγεσία κατά τη διάρκεια ακμής της ευρωπαϊκής διαμόρφωσης, ήταν πως θεωρούσε δεδομένη την αποδοχή της ηγεμονικής θέσης της Αμερικής. Όλα τα παραπάνω είχαν σαν αποτέλεσμα να γίνει κατανοητό πως η ευρωπαϊκή και αμερικανική πορεία απέκλιναν σημαντικά.⁷²

Η πορεία μετά τις εντάσεις του 1973-1974 βρίσκει τους Ευρωπαίους σε μία περίοδο εντεινόμενων εργασιών για τη δημιουργία πολιτικής που θα ευνοούσαν τα ευρωπαϊκά συμφέροντα, όπως η οικοδόμηση εξωτερικής πολιτικής. Βέβαια, η διαμόρφωση κοινής εξωτερικής πολιτικής προϋπέθετε την εκχώρηση κυριαρχίας από τα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη· επιταγή που δε συντελέστηκε, τουλάχιστον τότε, σύμφωνα με όσα μας παραθέτει ο συγγραφέας Αρβανιτόπουλος Κ. στο βιβλίο

⁷² Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

«Ευρωατλαντικές Σχέσεις». Αποτέλεσμα των κινήσεων των ευρωπαϊκών εταίρων ήταν η απομάκρυνση από το αμερικανικό πρότυπο, ιδιαίτερα με τις απόψεις της κυβέρνησης Ρέιγκαν. Η επιθυμία της ανατολικής πλευράς του Ατλαντικού για ενιαία εξωτερική πολιτική εκφράστηκε ευκρινέστερα με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986.⁷³ Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, έκανε λόγο για ανάγκη αποτύπωσης κοινών θέσεων και δράσεων μεταξύ των μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε θέματα που την απασχολούσαν. Η προσέγγιση αυτή είχε την τάση του εξευρωπαϊσμού της εξωτερικής πολιτικής του ευρωπαϊκού χώρου, λίγο πιο μακριά από τα σαφή όρια της Αμερικής και του NATO, όπως εξηγεί ο Αρβανιτόπουλος Κ. στο σύγγραμμα «Ευρωατλαντικές Σχέσεις». Μια σημαντική πράξη για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της ΕΕ, αποκρυσταλλώθηκε με την αναβίωση της ΔΕΕ το 1983-1984. Το πρόγραμμα αυτό περιελάμβανε διαβουλεύσεις για τον αμυντικό πυλώνα, με γαλλική και γερμανική συνεργασία. Η αναβίωση της ΔΕΕ δε βρήκε σύμφωνες την Αγγλία και την Ολλανδία, με το επιχείρημα πως μια τέτοια κίνηση θα μπορούσε να απομακρύνει τις αμερικανικές δυνάμεις και τη στήριξή τους, από την Ευρώπη. Για το λόγο αυτό το Συμβούλιο της ΔΕΕ, υποστήριξε τον κεντρικό ρόλο που κατείχε το NATO στην ασφάλεια της Ευρώπης. Οι αντιδράσεις της Ουάσινγκτον και η καχυποψία των κρατών της Ευρώπης δε βοήθησαν στην υλοποίηση των στόχων της ΔΕΕ. Ωστόσο, η λειτουργία της συνεχίστηκε, ως ένας θεσμός διαβουλεύσεων για τα θέματα ασφαλείας. Οι δεκαετίες του 1970 και 1980 κατέδειξαν πως οι αμερικανικές κυβερνήσεις δεν ήταν έτοιμες να δεχθούν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στον τομέα της ασφαλείας.⁷⁴ Η πορεία ενθάρρυνσης της πολιτικής ενοποίησης που πρόσβεναν οι κυβερνήσεις κατά την πρώτη μεταψυχροπολεμική περίοδο ξεθώριασαν σταδιακά, σύμφωνα με την ανάλυση του Αρβανιτόπουλου Κ. στο βιβλίο «Ευρωατλαντικές Σχέσεις». Οι αμερικανικές κυβερνήσεις άρχισαν να προσεγγίζουν μεμονωμένα τις εθνικές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, με σκοπό να τις επηρεάσουν. Οι κυβερνήσεις Κάρτερ(1977-1981) και Ρέιγκαν(1981-1989), είχαν υιοθετήσει την αντίληψη του Κίσιγκερ πως η ευρωπαϊκή ενοποίηση συντελείται μακριά από το αμερικανικό ιδεώδες. Το γεγονός αυτό φάνηκε από τις τριβές που προκλήθηκαν μεταξύ των δύο δρώντων με την επέμβαση στο Αφγανιστάν, τον σοβιετικό αγωγό αερίου, τον βομβαρδισμό της Λιβύης και άλλα.⁷⁵ Οι Ευρωπαίοι συγκεντρωμένοι στο

⁷³ Στο ίδιο

⁷⁴ Αρβανιτόπουλος Κ. 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁷⁵ Αρβανιτόπουλος Κ. 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

στόχο της ολοκλήρωσης δεν έθεταν σε προτεραιότητα τα θέματα της Ατλαντικής Συμμαχίας. Κρίσιμη διαφωνία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των Ηνωμένων Πολιτειών θεωρείται η άρνηση της πρώτης στη χρήση στρατιωτικής ισχύος. Η Ευρώπη υποστήριξε τη θέση αυτή και μέσα από το διάλογο Βορρά-Νότου με τις συμβάσεις που υπογράφηκαν στη Λομέ.⁷⁶

Η περίοδος 1989 και έπειτα

Οι σχέσεις των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού και την επανένωση της Γερμανίας

Μετά το 1989 η σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης-ΗΠΑ, βασισμένη στον ακόλουθο και τον ηγέτη είχε αρχίσει να διαταράσσεται, με την ΕΕ να αναζητά τρόπους ανάπτυξης πολιτικών ασφάλειας. Ωστόσο, η γενική της εικόνα μέσα από διάφορα γεγονότα είναι πολύπλοκη. Με τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία αναβίωσε έντονα παλαιότερες διαμάχες, ενώ ο Πόλεμος στον Περσικό Κόλπο κατέδειξε πως η ΕΕ δεν ήταν έτοιμη να σηκώσει μόνη το βάρος της ασφάλειας. Το γεγονός αυτό μείωσε την αυτοπεποίθησή της και την αξιοπιστία της, υποβιβάζοντας τη σημασία της Συνθήκης του Μάαστριχτ(1992). Πέρα από τα ζητήματα που αντιμετώπισε στην εξωτερική πολιτική, υπήρξαν και προκλήσεις στο εσωτερικό της. Στο επίκεντρο αυτών των εξελίξεων βρίσκεται η επανενωμένη Γερμανία και το αν θα αποδεχτεί τον ηγετικό ρόλο της Γαλλίας, με τον όρο να υπερισχύσει το γερμανικό πρότυπο σε οικονομικά θέματα. Το θέμα της επανένωσης της Γερμανίας, ήταν ένα ζήτημα που απασχόλησε τόσο την Ευρώπη στο εσωτερικό της, όσο και τις ΗΠΑ, οι οποίες έλαβαν θέση στο ζήτημα. Μέχρι το 1989 στην Ανατολική Ευρώπη φαινόταν σίγουρο πως ο

⁷⁶ Συμβάσεις στη Λομέ 1975 : αποτελεί συνέχεια της σύμβασης που υπογράφηκε στο Γιουντάι το 1963 και αφορά τη σχέση των εννέα κρατών της ΕΟΚ και σαράντα έξι χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού στα πλαίσια εκκίνησης της κοινής πολιτικής της ανάπτυξης. [Europedia.moussis.eu](http://europedia.moussis.eu), *Σύνδεση ΑΚ-ΑΚΕ 24.2*, [Διαδίκτυο], ©2011, Διαθέσιμο στο : < http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/7/24/02/index.tkl?lang=gr&s=1& > [Πρόσβαση 14 Μαΐου 2018]

γεωπολιτικός ανακαθορισμός της δε θα επηρέαζε τη Δυτική Γερμανία. Όταν όμως το 1990, εκφράστηκε ξεκάθαρα η επιθυμία επανένωσης της Γερμανίας από τον Γερμανό Καγκελάριο Χέλμουτ Κολ, οι Ευρωπαίοι αντιμετώπισαν αυτή την εξέλιξη με σκεπτικισμό και επιφύλαξη. Η αμέσως επόμενη κίνηση ήταν να εξασφαλίσουν το ευρωπαϊκό και ατλαντικό μέλλον του ενωμένου γερμανικού κράτους.⁷⁷ Κι αυτό γιατί υπήρχε ο φόβος πως θα αλλοιώνονταν οι δεσμοί της Γερμανίας με την Κοινότητα μετά την επανένωσή της, θα επιβραδυνόταν η νομισματική και οικονομική ενοποίησή της και αυτό θα είχε σαν αποτέλεσμα να επιβαρύνει και την πολιτική ενότητα του ευρωπαϊκού μορφώματος. Οι ΗΠΑ έδωσαν τη δική τους οπτική γωνία στο δίλλημα της Ευρώπης. Η κυβέρνηση G. H. Bush συγκεκριμένα, εξέφρασε την άποψη πως η επανένωση της Γερμανίας πρέπει να συνεχιστεί υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ, ώστε να επιτευχθεί η τελική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η Γερμανία ενστερνίστηκε τις πολιτικές της Δύσης, ειδικά σε θέματα ασφάλειας (ΝΑΤΟ) και τον στρατηγικό ρόλο της Γαλλίας σε οπτικά συστήματα. Έτσι, η επίφοβη αυτή δύναμη αναδείχθηκε σε διεθνή παράγοντα, έχοντας στο πλευρό της δυνατούς συμμάχους (ΗΠΑ), αλλά και λόγω του οικονομικού της μεγέθους και της γεωστρατηγικής της θέσης.

Είναι φανερό πως η στάση που κράτησε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα κατά το 1989 και 1990 είχε σκοπό να τη φέρει στο επίκεντρο της μεταψυχροπολεμικής περιόδου. Οι Ευρωπαίοι είχαν τη φιλοδοξία να παύσουν τη διχοτόμηση που είχε υποστεί η ευρωπαϊκή ήπειρος την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και να περάσουν σε μια νέα εποχή, αυτή της ενωμένης Ευρώπης, βασισμένοι σε ιστορικούς, πολιτισμικούς και πολιτικούς μοχλούς. Από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ, βασισμένες σε ιδεολογικούς και γεωπολιτικούς λόγους, υποστήριξαν την ενοποίηση της Ευρώπης, αλλά έστρεψαν την πολιτική τους στη Σοβιετική Ένωση και όχι στην Ανατολική Ευρώπη. Μέχρι ένα σημείο θα μπορούσαμε να πούμε πως η ενοποίηση της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας και «υψηλής πολιτικής» επιβραδυνόταν λόγω των κρατών-μελών. Για αυτό το λόγο, το ευρωπαϊκό σύστημα ασφάλειας χτίστηκε περισσότερο βάση του ατλαντικού προτύπου παρά του ευρωπαϊκού. Η εμπλοκή των ΗΠΑ έδειξε πως ήταν καθοριστική, αφού βασιζόταν σε ένα σύνθετο σύστημα θεσμών και διαδικασιών του αμερικανικού συστήματος διανθισμένο με τις ανάγκες του ευρωπαϊκού μορφώματος. Παρά τις ευεργετικές συνέπειες που μπορεί να είχε αυτή η τακτική το σίγουρο είναι πως κατά

⁷⁷ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

τη σοβιετική απειλή η Ευρώπη οδηγήθηκε περισσότερο προς τον ατλαντισμό παρά προς τον εξευρωπαϊσμό. Για αυτό και κατά τη διεθνή συστημική μεταβολή της δεκαετίας του 1990 πολλά κράτη διατήρησαν αμυντική στάση.⁷⁸ Σύμφωνα με τον Mearsheimer, όπως αναφέρεται από τους συγγραφείς του βιβλίου «Ευρωπαϊκή Πολιτεία» ο εθνικισμός, η επανένωση της Γερμανίας και η μείωση της αμερικανικής επιρροής όξυναν τις εντάσεις και τις αντιπαλότητες μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης. Παρά τα όσα αναφέρει ο Mearsheimer, οι συγγραφείς του συγγράμματος «Ευρωπαϊκή Πολιτεία» τονίζουν πως η ύπαρξη διεθνών δρώντων και οργανισμών έχει βασικό σταθεροποιητικό ρόλο. Και συνεχίζουν πως σε αυτό το ταξίδι ενοποίησης και δημιουργίας πολιτικών ασφάλειας στην ΕΕ η κάθε χώρα κράτησε τη δική της από-στάση. Στο επίκεντρο της περιόδου βρισκόταν η Γερμανία, η οποία επιθυμούσε να αναπτρώσει την αξιοπιστία της σα δύναμη και να ενισχύσει το πολυπολικό σύστημα που ήδη υπήρχε. Έτσι, έδωσε μεγάλο βάρος στην ενοποίηση του ευρωπαϊκού μορφώματος, αλλά και τη στενότερη ανάμειξη των ΗΠΑ στην ΕΕ μέσω του ΝΑΤΟ. Συνοψίζοντας τη θέση της Γερμανίας οφείλουμε να σταθούμε σε ορισμένα κομβικά σημεία. Η ίδια επιδίωκε τη σταθερότητα στον κόλπο της Ατλαντικής Συμμαχίας και προώθησε την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Κι αυτό οφείλεται στο γεγονός, πως μετά τα συμβάντα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και τις καταστροφικές συνέπειες που είχε προκαλέσει στον ευρωπαϊκό χώρο, και όχι μόνο, η λύση για να ενταχθεί και πάλι στη διεθνή πολιτική σκηνή, ήταν μέσω της πολιτικής νομιμοποίησής της από διεθνείς θεσμούς. Η Γερμανία δεν αντιστάθηκε στις γαλλικές πιέσεις για ενοποίηση, δίνοντας το πράσινο φως το 1991 για τη δημιουργία Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Συνάμα, επέμεινε στη στενή συνεργασία που θα έπρεπε να διατηρήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση με τις νατοϊκές συνθέσεις.⁷⁹

Η Γαλλία ήταν η χώρα που εξέφρασε αμέσως τις ανησυχίες της για την πορεία της ασφάλειας στην ΕΕ και για την επανένωση της Γερμανίας. Τόσο η Γαλλία, όσο και η Βρετανία συμφώνησαν πως η επανένωση της Γερμανίας θα μπορούσε να αποβεί μοιραία για τα εθνικά τους συμφέροντα. Οι δύο δρώντες έχοντας ενδοιασμούς για τις συνέπειες της επανένωσης αναζήτησαν την υποστήριξη της Ρωσίας. Η Γαλλία με βαθεία εμποτισμένες τις αντιλήψεις του Ντε Γκωλ επιθυμούσε κάποια ανεξαρτησία

⁷⁸ Mearsheimer J.,J., 1990, “ Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War, *International Security*, τομ. 15 όπως αναφέρεται στο Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 2, σελ 131

⁷⁹ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

στις κινήσεις της εξωτερικής πολιτικής από το NATO. Ωστόσο, η γαλλική πρωτοβουλία σε θέματα ασφάλειας αποδείχθηκε ανεπιτυχής. Η ίδια κράτησε αμφιλεγόμενη στάση, καθώς η γαλλική αντίληψη ενστερνιζόταν τον έντονο ομοσπονδισμό, ωστόσο τα όσα υπέβαλλε στις διασκέψεις του 1990-1991 και 1996-1997 είχαν διακυβερνητική χροιά. Αυτή η ακαθόριστη στάση της Γαλλίας έδωσε βήμα στη Γερμανία και τη Βρετανία να βρεθούν πιο κοντά στην ανάμειξη των ΗΠΑ.⁸⁰ Εντούτοις, η γαλλική κυβέρνηση αντιλαμβανόμενη πως η ένωση του γερμανικού κράτους ήταν αναπόφευκτη, ρύθμιζε τις δράσεις της σύμφωνα με τα νέα δεδομένα. Συγκεκριμένα, την περίοδο 1993 έως και το 1996 η γαλλική κυβέρνηση έδειξε να αποδέχεται την ύπαρξη και εμπλοκή του NATO στην Ευρώπη, ενώ παράλληλα η Βρετανία απέβλεπε να διατηρήσει την καλή σχέση που είδε κατείχε με τις ΗΠΑ. Για το λόγο αυτό θεωρούσε την υποστήριξη και εμπλοκή της Δύσης σε θέματα ασφάλειας τη μοναδική λύση για να διατηρηθεί η σταθερότητα στον ευρωπαϊκό χώρο. Συνάμα πίστευε πως ήταν εύλογο η Γερμανία να γίνει μέλος του NATO και το ίδιο να αποτελεί τον βασικό παράγοντα που κινεί τα νήματα σε θέματα ασφάλειας. Η έντονη αυτή επιθυμία της Βρετανίας ,σχετικά με την ανάμειξη του NATO, οφείλεται στη στάση που κράτησαν οι δυτικοί εταίροι. Οι ΗΠΑ είχαν εκφράσει κάποιου είδους δυσαρέσκεια στο να αναλάβουν πλήρως τα ζητήματα ασφάλειας στην Ευρώπη.⁸¹ Η βασική στρατηγική της βρετανικής κυβέρνησης παρέμενε προσηλωμένη στις παραπάνω απόψεις της , με κυρίαρχο μέλημα πως ό,τι συμβαίνει στον ευρωπαϊκό χώρο δε θα πρέπει να επηρεάζει τις σχέσεις με την Ατλαντική Συμμαχία. Επίσης διαπιστώνουμε πως ενώ προφυλάσσει τα εθνικά της συμφέροντα σε θέματα στρατηγικής πολιτικής, ακολουθεί τις επιταγές της Δύσης σε πολλά από αυτά τα ζητήματα.⁸² Εν κατακλείδι όλες αυτές οι διαφορετικές αντιλήψεις και απόψεις προέρχονται από τη διαφορετικότητα των γεωπολιτικών συμφερόντων και τις επιμέρους εξωτερικές πολιτικές των κρατών.⁸³ Στο μεταψυχροπολεμικό τοπίο τα διλήμματα ασφάλειας είναι πιο έντονα στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Εκεί όπου επικρατεί το αίσθημα της ανασφάλειας και της αστάθειας σε μεγάλο βαθμό.

⁸⁰ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁸¹ Ηφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁸² Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

⁸³ Παπασωτηρίου Χ., 2008, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, ©2008, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 2, σελ 29-30

Αντίθετα ο ανεπτυγμένος κόσμος αποδεικνύεται να μην αντιμετωπίζει τόσο ισχυρά διλήμματα ασφάλειας , λειτουργώντας περισσότερο με τη «λογική του πρέποντος».

Η πολιτική σκέψη των ΗΠΑ

Η δημιουργία και η εξέλιξη των ΗΠΑ βασίστηκε σε ένα ιδιόμορφο σύστημα , σε ένα σύμπλεγμα ιδεών · τον ρεαλισμό και τον ιδεαλισμό. Σύμφωνα με τους ρεαλιστές οι επεμβάσεις των Ηνωμένων Πολιτειών στον κόσμο αφορούν τα θέματα ασφαλείας που ανακύπτουν και έχουν στόχο την επικράτηση του αμερικανικού συμφέροντος, σύμφωνα με το συλλογισμό του Ήφαιστου Π. στο βιβλίο «Ευρωατλαντικές Σχέσεις». Από την άλλη πλευρά οι φιλελεύθεροι ιδεαλιστές κάνουν λόγο για ένα πιο ευρύ πλαίσιο δράσεων των ΗΠΑ, θεωρώντας πως οποιαδήποτε επέμβασή τους , ακόμα και σε εμπόλεμη περίοδο, γίνεται υπό δημοκρατικό πρίσμα εμποτισμένο με τις αμερικανικές αξίες.⁸⁴ Δεν είναι ξεκάθαρο ποια από τις δύο τάσεις επικράτησαν. Για παράδειγμα ο αμερικανικός ιδεαλισμός πολλές φορές κατέληγε –και καταλήγει –στον απομονωτισμό ή τον παρεμβατισμό. Στην αρχή του 21^{ου} αιώνα, περίοδο κατά την οποία συντελούνταν μια σειρά από αναπροσδιορισμούς , οι ΗΠΑ , παρά τις έντονες ανησυχίες υπονόμευσης της δύναμής τους , κατάφεραν να διατηρήσουν τη θέση τους ψηλά στον παγκόσμιο χάρτη της πολιτικής και να ανταποκριθούν στις ανάγκες της νέα τάξης που διαμορφωνόταν, τόσο στο εσωτερικό τους, όσο και στις εξωτερικές τους υποθέσεις. Όμως για να κατανοηθεί πλήρως η πολιτική σκέψη των ΗΠΑ, εύλογο θα ήταν να ανατρέξουμε στις βασικές αντιλήψεις που στελέχωσαν την πολιτική τους πορεία.⁸⁵ Ο πολιτικός ιδεαλισμός επηρέασε σημαντικά τις δράσεις και τις αποφάσεις της χώρας. Οι στοχεύσεις αυτής της αντίληψης συνοψίζονται ευκρινέστερα μέσα από το αποχαιρετιστήριο κείμενο του George Washington. Στο οποίο συγκεκριμένα αναφέρει:

⁸⁴ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁸⁵ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

« Τηρήστε καλή πίστη και δικαιοσύνη απέναντι σε όλα τα κράτη. Καλλιεργείστε ειρήνη και αρμονία με όλους. Η θρησκεία και η ηθική καθοδηγούν αυτή τη συμπεριφορά (...) Για ένα εμπνευσμένο, ελεύθερο και σύντομα μεγάλο έθνος , αξίζει τον κόπο να δώσει η ανθρωπότητα το μεγαλόψυχο και πρωτοφανές παράδειγμα ενός λαού που καθοδηγείται από εξαιρετη δικαιοσύνη και αγαθοεργία (...) Ο θεμελιώδης κανόνας συμπεριφοράς απέναντι σε άλλα κράτη είναι να αναπτύσσουμε μαζί τους εμπορικές σχέσεις και ελάχιστες πολιτικές. Η Ευρώπη έχει ζωτικά συμφέροντα, τα οποία έχουν ελάχιστη ή καμία σχέση με εμάς. Για αυτό (η Ευρώπη) εμπλέκεται συχνά σε διενέξεις τα αίτια των οποίων δε μας αφορούν (...) Όταν θα πρέπει να επιλέξουμε μεταξύ ειρήνης και πολέμου, καθοδηγούμενοι από αίσθημα δικαιοσύνης θα κάνουμε την επιλογή μας (...) Γιατί να συνυφαίνουμε το πεπρωμένο μας με οποιοδήποτε μέρος της Ευρώπης , γιατί να εμπλέκουμε την ειρήνη και την ευημερία μας με τις φιλοδοξίες της Ευρώπης , τις αντιθέσεις της, τα καπρίτσια της; (...)»

Το κείμενο αυτό αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και τον ακρογωνιαίο λίθο για τη μετέπειτα πορεία που χάραξαν οι ΗΠΑ σε πολλούς τομείς για πολλά χρόνια , μέχρι και σήμερα. Η πορεία αυτών των δύο σκέψεων μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είχε αποκατασταθεί.⁸⁶ Οι φιλελεύθεροι ιδεαλιστές πορεύονταν προς τον παρεμβατισμό, ενώ οι ρεαλιστές κράτησαν επιλεκτική στάση ανάλογα με τις περιπτώσεις και τις συνθήκες. Οι φιλελεύθεροι ώθησαν, ως ένα βαθμό την ανάμειξη της Αμερικής στη Γιουγκοσλαβία, ενώ οι ρεαλιστές δε θεωρούσαν ότι διακυβεύονταν τα αμερικανικά συμφέροντα, συνεπώς δεν ήταν απαραίτητη η ανάμειξή τους. Είναι γνωστό πως οι νεοφιλελεύθεροι τάσσονταν υπέρ της εξάπλωσης της δημοκρατίας, της ελεύθερης οικονομίας και της διατήρησης της έννομης τάξης. Τις απόψεις αυτές πρέσβευαν και κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, ο Tony Smith , όπως αναλύεται στο σύγγραμμα «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», αναφέρει πως η προώθηση της δημοκρατίας αποτελούσε- και αποτελεί- σκοπό της πολιτικής εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ.⁸⁷ Από την πλευρά των ιδεαλιστών τα συμφέροντα της χώρας προωθούνται μέσω οργανισμών, όπως ο ΟΗΕ και το ΝΑΤΟ. Για τη σχολή του πολιτικού ρεαλισμού οι στόχοι των ΗΠΑ, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, συνοψίζονται στον έλεγχο της Ευρασίας, της Μέσης Ανατολής , της Κεντρικής Ασίας και της Κίνας. Ο λόγος, που σύμφωνα με τους ρεαλιστές, οι Ηνωμένες Πολιτείες

⁸⁶ Στο ίδιο

⁸⁷ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

έπρεπε να επικεντρωθούν σε αυτές τις χώρες αφορά στην αποτροπή ανάδειξής τους σε περιφερειακά υποσυστήματα. Ο Αρβανιτόπουλος Κ. στο βιβλίο «Ευρωατλαντικές Σχέσεις, αναλύει πως οι ρεαλιστές, όπως ο David Abshire, οι οποίοι είναι υπέρμαχοι του ευέλικτου και επιλεκτικού παρεμβατισμού, υποστηρίζουν πως η εμπλοκή των ΗΠΑ είναι δεκτή μόνο σε περιπτώσεις που θίγονται τα αυστηρά καθορισμένα τυπικά συμφέροντά τους.⁸⁸ Χώρες στόχοι που μπορεί να προκαλέσουν τον επιλεκτικό παρεμβατισμό των ΗΠΑ διαφαίνονται η Ρωσία, η Κίνα και η Ιαπωνία. Οι απόψεις των ρεαλιστών όσον αφορά στην αμερικανική δύναμη είναι ξεκάθαρες. Η Αμερική πρέπει να έχει τη θέση της πρωτοκαθεδρίας. Δεν είναι αρκετό για μία χώρα με τις δυνατότητες της Αμερικής να θεωρείται πρώτη μεταξύ ίσων. Μετά την κατάργηση του διπολικού συστήματος, οι ίδιοι απορρίπτουν οποιαδήποτε μορφή πολυπολικού συστήματος και ενστερνίζονται την εδραίωση ενός μονοπολικού συστήματος. Το ενδιαφέρον στην περίπτωση αυτή, όπως μας πληροφορεί ο Αρβανιτόπουλος, είναι η πολιτική που θα ακολουθήσει η Αμερική, προκειμένου να εδραιώσει τη θέση της στο μεταψυχροπολεμικό σύστημα. Η εξωτερική πολιτική της θα πρέπει να βασιστεί στην διατήρηση των εθνικών συμφερόντων, μέσα σε ένα πλαίσιο όμως δημοκρατίας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως πρέσβευαν «οι Πατέρες» κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.⁸⁹ Η Ευρασία καλύπτει τα 2/3 του πληθυσμού της Γης, αλλά και μέρος των πλουτοπαραγωγικών πηγών των ΗΠΑ. Στο σύγγραμμα «Ευρωατλαντικές Σχέσεις» οι συγγραφείς υποστηρίζουν πως, οι γεωπολιτικοί στοχαστές, όπως ο Skyrman, αναφέρουν πως όποιος ελέγχει την Ευρασία ελέγχει τον κόσμο. Οι Αμερικανοί θα επιτύχουν το στόχο αυτό, αν αποτρέψουν την ανάδυση οποιασδήποτε ανταγωνιστικής δύναμης με ηγεμονική τάση. Εστιάζουν λοιπόν σε τρία περιφερειακά υποσυστήματα: αυτό της Ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ασίας.

Οι ιδέες αυτές πέρα από έναν πρόλογο υπέρ του επεκτατισμού, λειτούργησαν και ως προοικονομία της εμπορικής στρατηγικής που επιθυμούσαν να ακολουθήσουν.⁹⁰ Το γεγονός αυτό προωθούσε και τον σκοπό πολλών ηγετών των ΗΠΑ, που επικεντρώθηκαν στις εμπορικές συναλλαγές με άλλα κράτη, κυρίως εξάγοντας υλικά αγαθά. Παρά το ιδεαλιστικό πνεύμα που είχε εμπνεύσει τους περισσότερους ηγέτες του, το εθνικό συμφέρον υπερίσχυσε, όπως «διέταζαν» οι εσωτερικές ανάγκες του

⁸⁸ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁸⁹ Στο ίδιο

⁹⁰ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

αμερικανικού συστήματος. Εντούτοις, είναι δύσκολο να αναφερθούμε ξεκάθαρα για μία κυρίαρχη αμερικανική πολιτική και φιλοσοφική σκέψη. Κι αυτό γιατί ο μεγάλος κύκλος των φιλοσοφικών αντιλήψεων και ιδεών συνεχώς εμπλουτίζεται και μεταλλάσσεται. Επίσης την περίοδο του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα επηρέασε καταλυτικά τη μορφολογία της χώρας. Πολλοί πληθυσμοί αφομοιώθηκαν και εντάχθηκαν στο αμερικανικό κράτος, δημιουργώντας όμως ένα ιδιαίτερο περιβάλλον.⁹¹ Όπως αναφέραμε παραπάνω τόσο η Αμερική, όσο και η Ευρώπη ήταν έθνη εν τω γίνεσθαι, με τη διαφορά ότι η Αμερική είχε ευνοϊκότερες συνθήκες για να το υλοποιήσει. Αρχικά ήταν σαφές πως η τελευταία δεν είχε να αντιμετωπίσει ισχυρούς γείτονες, που θα την εμπόδιζαν στην εξάπλωσή της. Επιπλέον βρισκόταν στο απόγειο της οικονομίας, καθώς βασιζόταν σε ένα κλειστό εγχώριο σύστημα πλουτοπαραγωγικών πόρων.⁹² Οι Ηνωμένες Πολιτείες διακρίνονται από μια σταθερότητα στο πολίτευμά τους –το πρώτο δημοκρατικό – χωρίς καθεστωτικές αλλαγές. Η σταθερότητα αυτή σε συνδυασμό με τη συσπείρωσή τους, απέβαλαν τον κίνδυνον των ευρωπαϊκών δεσποτικών κρατών που τις καταδίωκαν.

Πέρα όμως από αυτές τις δύο τάσεις που απασχόλησαν την αμερικανική σκέψη, παρατηρούμε και μια σειρά άλλων ιδεών που μορφοποίησαν την αμερικανική πολιτική, σύμφωνα με τον τρόπο που αναλύεται από τον Αρβανιτόπουλο Κ. στο βιβλίο «Ευρωατλαντικές Σχέσεις». Δύο μεγάλες πηγές άντλησης ιδεών είναι ο Χριστιανισμός και η Αρχαία ελληνική σκέψη. Οι Χριστιανοί πίστευαν στη Θεία Πρόνοια, το φυσικό νόμο και την ηθική τάξη πραγμάτων. Επίσης είχαν την αντίληψη πως το άτομο είναι υπεύθυνο για τις πράξεις του απέναντι στον εαυτό του και τους άλλους. Πολλοί Χριστιανοί, όπως και μερικοί Έλληνες φιλόσοφοι πίστευαν πως ο άνθρωπος είναι ελεύθερος και σκέφτεται ορθολογικά. Η ελεύθερη σκέψη και η λογική ήταν οι «δημιουργοί» των πολιτικών και κοινωνικών θεσμών. Ο Χριστιανισμός και η Αρχαία ελληνική σκέψη συμπίπτουν από την άποψη πως και οι δύο θεωρούν την ανθρώπινη λογική και θέληση παράγοντες που επηρεάζουν τις συνθήκες ζωής. Άλλες αντιλήψεις που διαμορφώνουν την αμερικανική πορεία είναι ο

⁹¹ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁹² Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

μεγαλοϊδεατισμός και ο εθνικισμός.⁹³ Ο εθνικισμός φαίνεται πως ήταν αποτέλεσμα της εδαφικής επέκτασης των ΗΠΑ και βοήθησε στην εδραίωση θεσμών και στόχων της εξωτερικής πολιτικής. Συνεπώς, ο εθνικισμός ήταν αποτέλεσμα του πολιτικού ιδεαλισμού που επικρατούσε στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα και βασίστηκε στην έννοια του «πεπρωμένου του έθνους.» Κατά τον 20^ο αιώνα, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο όλα αυτές οι αντιλήψεις εδραιώθηκαν και ώθησαν στην πεποίθηση πως οι αξίες και οι αρχές του αμερικανικού κράτους έπρεπε να διαδοθούν παγκοσμίως.⁹⁴ Τα παραπάνω δείχνουν την επιθετικότητα και την εγωκεντρική διάθεση που διέπνεε τη Δύση στην εξωτερική πολιτική της· όπως αποδεικνύουν και οι δράσεις της κατά της Σοβιετικής Ένωσης. Ο αμερικανικός μεγαλοϊδεατισμός έχει τις βάσεις του στους μεγάλους πατέρες της επανάστασης. Οι αναφορές στις αξίες, όπως συνοψίζονται στα κείμενα του Thomas Paine, εστιάζουν στο γεγονός πως η Αμερική έχει αποστολή να αλλάξει την ιστορία και τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Σκοπός ήταν αυτές οι αξίες να γίνουν κάποια στιγμή κανόνες που θα ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των λαών και των εθνών του κόσμου. Οι πεποιθήσεις αυτές αποτυπώνονται καλύτερα στις κινήσεις των Αμερικανών ηγετών σε αποστολές στον Κόλπο, τα Βαλκάνια και την Αϊτή. Αναντίρρητα, αυτές οι αντιλήψεις χρησιμοποιήθηκαν ως πολιτικό εργαλείο κατά τις πρώτες δεκαετίες του 1990. Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ έκανα την κοινή γνώμη να πιστέψει ότι το αμερικανικό έθνος είχε επιλεχθεί από τη Θεία Πρόνοια, ώστε να καταφέρει να επεκταθεί και να μεταλαμπαδεύσει αυτές τις αντιλήψεις αυτές και σε άλλους λαούς.⁹⁵ Όπως αναφέρει ο Ήφαιστος στο σύγγραμμα «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», μπορεί να θεωρήθηκε βάση της εξωτερικής πολιτικής της Αμερικής, στην πορεία όμως εξελίχθηκε σε ρατσιστικό δόγμα, που σκοπό είχε να επιβληθεί και να αλλοιώσει άλλους λαούς. Αυτές οι ιδεολογικές συλλήψεις, επηρέασαν σημαντικά την αμερικανική πολιτική σκέψη, στις οποίες βασίστηκαν μετέπειτα αρκετοί Πρόεδροι των ΗΠΑ.

Η προεδρία Κλίντον 1993-2001

Η περίοδος του 1991σηματοδοτείται με το τέλος του Πολέμου στον Περσικό Κόλπο, την επιτυχή εκστρατεία των ΗΠΑ κατά την προεδρία Μπους και λίγο

⁹³ Αρβανιτόπουλος Κ., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

⁹⁴ Στο ίδιο

⁹⁵ Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

αργότερα την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.⁹⁶ Στις εκλογές που ακολούθησαν στο εσωτερικό της αμερικανικής κοινωνίας ο Μπους φαίνεται πως χάνει τα σκήπτρα της ηγεσίας από τον δημοκρατικό Μπιλ Κλίντον. Βασικοί λόγοι της κατάληξης αυτής, φαίνεται πως ήταν η οικονομική ύφεση, στην οποία οι Ρεπουμπλικάνοι αντιμετώπιζαν δυσκολίες στη διαχείρισή της, καθώς η πολιτική τους ευνοούσε τις ανώτερες εισοδηματικά βαθμίδες. Ακόμα ένας λόγος αποτέλεσε η υψηλή εγκληματικότητα, η οποία μάστιζε τα χαμηλότερα εργαζόμενα στρώματα επί προεδρίας Μπους. Στον αντίποδα αυτών των εξελίξεων, ο Μπιλ Κλίντον βλέποντας τις αστοχίες του τότε Προέδρου, τις χρησιμοποίησε έξυπνα, ώστε να επιτύχει το στόχο του. Ο τελευταίος, τελικά επικράτησε επί του Μπους. Έτσι, βρίσκουμε την αμερικανική κοινωνία κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 πάνω σε κομβικά σημεία, μέσα από τη σκοπιά του Παπασωτηρίου Χ. στο σύγγραμμα «Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002». Αρχικά, η οικονομική ανάπτυξη έφτασε στο αποκορύφωμά της, αφήνοντας πίσω οικονομίες όπως η Ιαπωνία και η Ευρώπη. Παράλληλα, η φορολογική πολιτική που ακολούθησαν οι Πρόεδροι Μπους και Κλίντον αφήνει στην Αμερική ένα σπουδαίο θησαυρό· στο τέλος της δεκαετίας του 1990 τα ταμεία της βρίσκονται με πλεόνασμα. Τα παραπάνω είχαν σαν αποτέλεσμα τη μείωση της εγκληματικότητας, η οποία ταλάνιζε την κοινωνία περίπου από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, με την ελπίδα πως αυτό θα είχε άμεσο αντίκτυπο στην αναβάθμιση των γκέτο και την κάμψη των εντάσεων στις φυλετικές διαφορές.

Ωστόσο μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξωτερική πολιτική που αναπτύχθηκε την ίδια περίοδο στις ΗΠΑ.⁹⁷ Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οι αμερικανικές δυνάμεις βρίσκονται, ουσιαστικά, χωρίς κάποια συγκεκριμένη αποστολή. Σε άρθρο του, το 1947, ο Τζορτζ Κέναν, ένας «ιδεολογικός αρχιτέκτονας», όπως τον αποκαλούσαν, σκιαγράφησε τις προσπάθειες δύο πανεπιστημιακών να εξηγήσουν τις μεταψυχροπολεμικές προκλήσεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Γεγονός που ήρθε στην επιφάνεια του δημόσιου λόγου, ξανά τη δεκαετία του 1990. Το πρώτο επιχείρημα παραθέτετε από τον Francis Fukuyama. Ο ίδιος κάνει

⁹⁶ Thomas B., E., 1992, “Clintons Revolution”, *New York Reviews* όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 25, σελ. 379-380

⁹⁷ Παραδειγματικά Alan Ryan, 1992, “Professor Hegel Goes to Washington”, *New York Reviews* όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 26, σελ 389-390

λόγο για «το τέλος της ιστορίας» μέσω της παγκόσμιας επικράτησης του φιλελευθερισμού ως του μόνου κοινωνικού μοντέλου του μέλλοντος. Ο Fukuyama βασισμένος στις χεγκελιανές απόψεις δέχθηκε μεγάλη κριτική για αυτή τη σύλληψη της ιστορίας και το μοντέλου του δε θεωρήθηκε ιδιαίτερα πειστικό. Οι ΗΠΑ εξέλαβαν το επιχείρημά του ως τη μοναδική ευκαιρία της ολοκλήρωσης του φιλελεύθερου ιδεαλιστικού μοντέλου, με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ένας ακόμα πανεπιστημιακός που έδωσε τη δική του οπτική των πραγμάτων, ήταν ο Samuel Huntington. Ο Huntington αναφέρθηκε στη σύγκρουση των πολιτισμών και στις ιδεολογικές διεθνείς διαχωριστικές γραμμές, οι οποίες μετά το 1989 θα μετατρέπονταν σε πολιτισμικές διαχωριστικές γραμμές. Το επιχείρημα αυτό, απέκτησε μεγάλη απήχηση στις ΗΠΑ, καθώς εξηγούσε τις εθνο-θρησκευτικές συγκρούσεις της δεκαετίας του 1990 στη Γιουγκοσλαβία, στη νότια πρώην Σοβιετική Ένωση και αλλού. Τα επιχειρήματα αυτά καταδεικνύουν το κλίμα που επικρατούσε τότε στο διεθνή χώρο. Συγκεκριμένα τα μεγάλα ανεπτυγμένα κράτη απολάμβαναν την ασφάλεια, την ευημερία, την ανάπτυξη της δημοκρατίας και την ειρήνη, με σημείο ορόσημο την ανάπτυξη της τεχνολογίας μέσω της παγκοσμιοποίησης. Ενώ, από την άλλη τα λιγότερο «τυχερά» κράτη αποτελούσαν πεδία συρράξεων, αναταραχών, ανακατατάξεων και ανασφάλειας. Είναι φανερό πως μιλάμε για άνισους παίκτες, ανεπτυγμένα- μη ανεπτυγμένα κράτη, μέσα στο ίδιο παιχνίδι, το διεθνή πολιτικό χώρο. Οι ΗΠΑ απολάμβαναν τη δεσπόζουσα θέση που κατείχαν στον καταμερισμό ισχύος από τις αρχές του 1990 μέχρι και το τέλος του, τόσο στον οικονομικό όσο και στο στρατιωτικό τομέα, περισσότερο από κάθε άλλη μεγάλη δύναμη της εποχής. Για την καλύτερη επεξήγηση της κατάστασης που επικρατούσε τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, παρουσιάζονται τρεις κυρίαρχες αντιλήψεις, στην εξωτερική πολιτική του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, όπως αποτυπώνονται στο βιβλίο «Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002». Μία από αυτές, η οποία κυριάρχησε και κατά την προεδρία Κλίντον, είναι ο ουίλσονισμός.⁹⁸ Η εξωτερική πολιτική της τότε κυβέρνησης είχε στόχο να εκμεταλλευτεί στο έπακρο την ηγεμονική θέση των ΗΠΑ, προωθώντας έτσι το φιλελεύθερο ιδεαλιστικό μοντέλο, την ειρήνη και τη δημοκρατία πέρα από τα όρια της αμερικανικής ηπείρου. Κατά τους ουίλσονιανούς, φαινόταν αναγκαία η διάδοση της ειρήνης, βάση της οποίας τα κράτη δεν πολεμούν μεταξύ τους και του ελεύθερου

⁹⁸ Βλέπε Αρβανιτόπουλος Κ., 2001, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Αθήνα: Ποιότητα

εμπορίου. Με την αλληλεξάρτηση στην οικονομία μεταξύ των κρατών , τα ίδια θα απομακρύνονταν από την ιδέα του πολέμου, γεγονός ,το οποίο θα επιτάχυνε την παγκόσμια σταθερότητα. Επίσης , πίστευαν στην εδραίωση θεσμικών οργάνων για την παγκόσμια ασφάλεια, με κυρίαρχο τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Οι θέσεις των ουίλσονιανών έβρισκαν απήχηση, κυρίως, στον κύκλο των κεντροαριστερών φιλελεύθερων. Απέναντι από τις πεποιθήσεις του ουίλσονισμού , στεκόταν ο τζακσονισμός. Ο χώρος αυτός υποστηρίζεται από εθνικιστικούς νεο-απομονωτιστές , οι οποίοι συνδέονται με τις παραδόσεις του Άντριου Τζάκσον. Ο ίδιος διετέλεσε Πρόεδρος των ΗΠΑ στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Οι αντιλήψεις του για τη μεταψυχροπολεμική περίοδο στηρίζονται όχι στον πλήρη απομονωτισμό των αμερικανικών δυνάμεων , αλλά στην απομάκρυνση από δεσμεύσεις, που είχαν ισχύσει στην επί Κλίντον προεδρία. Οι βάσεις του άπτονται στη λαϊκιστική εθνικιστική παράδοση , με υποστηρικτές συντηρητικούς από το εσωτερικό της χώρα, με επίκεντρο το Ρεπουμπλικανικό κόμμα. Αυτοί που ασπάζονται τον τζακσονισμό τάσσονται υπέρ της υπεράσπισης των ζωτικών αμερικανικών συμφερόντων με ξεκάθαρο και αποτελεσματικό τρόπο, ωστόσο είναι κατά των πολυμερών επεμβάσεων , οι οποίες θυσιάζουν τις αμερικανικές δυνάμεις στο βωμό της ανθρωπότητας. Μία από τις πιο διαδεδομένες αντιλήψεις θεωρείται ο ρεαλισμός. Η ρεαλιστική παράδοση συνδέεται με τους προέδρους Θίοντορ Ρούσβελτ, Ρίτσαρντ Νίξον και Αλεξάντερ Χάμιλτον. Για τους ρεαλιστές οι πολυμερείς δεσμεύσεις των ΗΠΑ, αποτελούν φυσική ροή των πραγμάτων, οι οποίες όμως στόχο έχουν να εκμεταλλευτούν με κάθε τίμημα την προάσπιση των ζωτικών συμφερόντων της χώρας. Οι υπερασπιστές του ρεαλισμού δεν αποδέχονται κανένα από τα παραπάνω μοντέλα σύλληψης, καθώς αντιλαμβάνονται τη διεθνή πολιτική ως χώρο ισορροπίας δυνάμεων και ισχύος. Το πρότυπο του ρεαλισμού δεν έχει ιδιαίτερα λαϊκά ερείσματα, καθώς βασίζεται περισσότερο σε ευρωπαϊκές και όχι τόσο αμερικανικές παραδοσιακές αντιλήψεις της διεθνούς πολιτικής, αλλά ασκεί την επιρροή του στους κεντροδεξιούς ηγετικούς κύκλους των ΗΠΑ. Συμπερασματικά , ο τζακσονισμός του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος είχε διέξοδο μέσω των οικονομικών κυρώσεων που επέβαλε η χώρα , όχι μόνο σε γειτονικά κράτη , όπως η Κούβα , αλλά και σε εταιρείες άλλων κρατών. Μεγαλύτερη επιρροή στην αμερικανική εξωτερική πολιτική είχε ο ουίλσονισμός της κυβέρνησης Κλίντον, ο οποίος θεωρούσε τα δημοκρατικά καθεστώτα εκφραστές και μεταλαμπαδευτές της ειρήνης , ενώ τα μη δημοκρατικά καθεστώτα ως επιβραδυντές της.

Όπως προαναφέραμε οι ΗΠΑ την περίοδο 1990 βρίσκονταν υπό την προεδρία του Κλίντον , ο οποίος εκμεταλλευόμενος την ηγεμονική θέση της χώρας προέβει σε τέσσερις ανθρωπιστικές επεμβάσεις στη Σομαλία, στην Αϊτή, στη Βοσνία και το Κόσσοβο.⁹⁹ Τα σχέδια του Κλίντον δε βρήκαν σύμφωνους του τζακσονικούς και τους ρεαλιστές. Συγκεκριμένα, ο Χένρι Κίσινγκερ, όντας ρεαλιστής, αναφέρει πως ο αμερικανικός παρεμβατισμός σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων επί Κλίντον σηματοδότησε «την κατάρρευση της βεσφαλιανής έννοιας τη μη επέμβασης», δηλαδή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης της κυριαρχίας κρατών, με την οποία τερματίστηκαν οι αιματηρότατοι ευρωπαϊκοί θρησκευτικοί πόλεμοι του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα και με βάση την οποία οικοδομήθηκε το νεότερο διεθνές σύστημα κυρίαρχων κρατών. Οι τζακσονικοί από την άλλη έδειξαν τη δυσφορία τους , διότι στις επεμβάσεις δε διακυβεύονταν τα ζωτικά συμφέροντα της Αμερικής. Σε αυτές τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις διακρίνουμε κάποια κοινά βασικά σημεία τα οποία καταδεικνύουν την πολιτική σκέψη του Προέδρου Κλίντον.¹⁰⁰ Αρχικά όλες οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις ήταν επιλεγμένες , με την έννοια ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα καταπατώνται καθημερινά σε πολλά μέρη του πλανήτη . Οι ΗΠΑ δεν μπορούσαν να επέμβουν σε όλους τους τομείς. Επιπρόσθετα , ο Κλίντον ήταν ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένος με τις αμερικανικές δυνάμεις , σε σημείο που δε θα διακινδύνευε αμερικανικές απώλειες για χάρη των ανθρωπιστικών επεμβάσεων. Γεγονός που καταδεικνύουν όλες οι κινήσεις του κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων, οι οποίες είχαν άλλοτε σκοπό ειρήνευσης χαρακτηριστικό παράδειγμα η Σομαλία , κι άλλοτε εγκαθίδρυση της δημοκρατίας σε μη δημοκρατικά καθεστάτα όπως στην περίπτωση της Αϊτή. Παρόλα αυτά , υπήρξε μία επέμβαση στην οποία η τότε κυβέρνηση δεν κατάφερε να την αποσοβήσει με ειρηνικά μέσα. Ο λόγος για την επέμβαση στο Κόσσοβο το 1999, υπό την απειλή επέμβασης του ΝΑΤΟ ακόμα και μετά τις διπλωματικές προσπάθειες. Η επέμβαση στο Κόσσοβο ανέδειξε σε μεγάλο βαθμό την υπεροχή των ΗΠΑ σε στρατιωτικά μέσα. Το σημαντικότερο κομμάτι όμως έγκειται στο γεγονός πως αυτή η πολεμική αναμέτρηση έληξε χωρίς απώλειες.

⁹⁹ Kissinger H., *Does America Need a Foreign Policy?*

Βλέπε επίσης Η αρχή του σεβασμού της κυριαρχίας των κρατών ωστόσο παραβιάζόταν ανέκαθεν, όπως τονίζει ο Krasner S., 1999, *Sovereignty : Organized Hypocrisy*, Princeton, Princeton U.P

¹⁰⁰ Kissinger H., *Does America Need a Foreign Policy?*

Βλέπε επίσης Δημοσιογραφική εξέταση της επιρροής του Βιετνάμ στην εξωτερική πολιτική της προεδρίας Κλίντον Halberstam D., 2002, *War in a time of Peace*, New York: Bloomsbury όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 26, σελ. 395

Σύμφωνα με τον ιστορικό Martin Van Crevelt αυτή η επίδειξη ηγεμονικής θέσης σε συμβατικά μέσα, εγκυμονεί τον κίνδυνο οι αντίπαλοι να καταφύγουν σε άλλα μέσα για να επικρατήσουν. Η παρατήρηση αυτή έγινε πιο έντονη με τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001.

Προεδρία του νεότερου Μπους 2001-2009

Διάδοχος της προεδρίας Κλίντον ήταν ο νεότερος Μπους.¹⁰¹ Η προεδρία του ξεκίνησε με την αποτυχία επανάστασης από τη μεριά του Κογκρέσο για τον προϋπολογισμό. Οι διαμάχες το 1995 με την ηγεσία των Ρεπουμπλικάνων και η παραπομπή του Κλίντον το 1998 έδειξε ένα απεχθές πρόσωπο του Κογκρέσο. Ο Τζορτζ Μπους ανέβηκε στην ηγεσία ως διαφορετικός Ρεπουμπλικάνος, ο οποίος υποστήριζε τον ρεϊγκανικό συντηρητισμό, όχι σε τόσο ακραίο σημείο όπως συνέβη κατά την περίοδο Γκίνγκριτς. Ο νεότερος Μπους βάσισε το πρόγραμμα του στο λεγόμενο «συντηρητισμό με συμπόνια». Κατά τη διαδικασία των εκλογικών αναμετρήσεων ο ίδιος αντιμετώπισε μεγάλο ανταγωνισμό από τον Αλ Γκορ, υποψήφιο Πρόεδρο στις εκλογές του 2000, μέχρι και το τελικό αποτέλεσμα. Η κρίση του αποτελέσματος αποφασίστηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ, δείχνοντας πως η αμερικανική κοινωνία δέχεται τη νομιμοποιημένη εμπλοκή των θεσμών για μια δίκαιη κρίση. Ο ρεπουμπλικάνος Πρόεδρος βρέθηκε αντιμέτωπος με την οικονομική ύφεση, που είχε ξεκινήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Το πρόγραμμα του για την μείωση της ύφεσης περιελάμβανε τη σταδιακή μείωση της ομοσπονδιακής φορολογίας σε ένα δεκαετές πλαίσιο (2001-2011). Το 2002 τα αμερικανικά ταμεία βρέθηκαν και πάλι με δημοσιονομικό έλλειμμα. Ο Μπους ήρθε αντιμέτωπος με μια σειρά προκλήσεων, στις οποίες κατάφερε να ανταπεξέλθει, με αποκορύφωμα των δράσεών του το νόμο για την παιδεία το 2001.

¹⁰¹ Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 27, σελ. 403-404

Μέρος Γ

Διεθνής Τρομοκρατία: 20ος και 21ος αιώνας

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας δεν αποτελεί ξένο παράγοντα στο πέρας των αιώνων. Για παράδειγμα η ισλαμική τρομοκρατία ξεκίνησε να μαστίζει τα κράτη της διεθνούς κοινότητας ήδη από τη δεκαετία του 1980, φτάνοντας μέχρι και σήμερα.¹⁰² Κράτη του ανεπτυγμένου κόσμου όπως η Γαλλία, η Ρωσία και οι ΗΠΑ έχουν βιώσει σε μεγάλο βαθμό αυτή την αιματηρή απειλή. Το 1997 η Κίνα δημιούργησε την Οργάνωση της Σαγκάης, στην οποία μέλη ήταν η Ρωσία και περιοχές της Ασίας, με σκοπό την πάταξη του βίαιου φανατικού ισλαμισμού. Σε μεγαλύτερη κλίμακα όμως τη βίωσαν οι ΗΠΑ, με τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Αποτέλεσμα των επιθέσεων αυτών ήταν οι ΗΠΑ να συγκροτήσουν σχέδιο αποσόβησης της διεθνούς τρομοκρατίας.¹⁰³ Η σύγκρουση της «ισλαμικής διεθνούς», όπως την αποκαλούν, με τις ΗΠΑ δεν είχε γυρισμό, καθώς η ανάπτυξη του βίαιου ισλαμισμού που διοχετευόταν ολοένα και περισσότερο στην ισλαμική νεωτερική κοινωνία έπαιρνε άσχημες διαστάσεις.¹⁰⁴ Ο «οδηγός» του απάνθρωπου ισλαμισμού, Οσάμα Μπιν Λάντεν, έβαλε σκοπό να πατάξει τις αμερικανικές δυνάμεις στο όνομα της θρησκείας του και τάχθηκε κατά των απίστων.¹⁰⁵ Ο ίδιος και οι υποστηρικτές του δε μάχονταν απλά για ένα κράτος, αλλά για τη θρησκεία τους, σε κλίμα ανεξέλεγκτου φανατισμού. Η ομάδα των υποστηρικτών και μελών των τρομοκρατικών επιθέσεων με την ονομασία Αλ Κάιντα, είχε ξανακάνει την εμφάνισή της στο εσωτερικό των ΗΠΑ, το 1993 με ένα τρομοκρατικό χτύπημα, το οποίο δεν είχε τις αναμενόμενες για τους ισλαμιστές-πολεμιστές συνέπειες. Μετά από οκτώ έτη όμως επανήλθαν πλήττοντας ανεπανόρθωτα την καρδιά του οικονομικού και στρατιωτικού συστήματος των ΗΠΑ, όπως και την αμερικανική κοινή γνώμη. Τα

¹⁰² Wall Street Journal, 2002 όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 28, σελ 409

¹⁰³ Pankaj Mishra, 2002, "The Afghan Tragedy", *New York Review* όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ.28, σελ 412

¹⁰⁴ Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα

¹⁰⁵ Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 28, σελ 413

αποτελέσματα αυτής της επιχείρησης δεν άργησαν να γίνουν αντιληπτά. Μία οργάνωση κατάφερε να φανατίσει και να ξεσηκώσει μεγάλη μερίδα λαού, στρέφοντας τον ενάντια σε μία υπερδύναμη. Το γεγονός πως τα μέλη της Αλ Κάιντα, δε θορυβήθηκαν από το μεγαλείο της δύναμης της Αμερικής, καταδεικνύει την προσήλωση στην ανακατάταξη του status quo.¹⁰⁶ Οι βίαιοι ισλαμιστές επιθυμούσαν να αλλάξουν την ισορροπία ισχύος μεταξύ των κυρίαρχων κρατών και να επαναφέρουν το θρησκευτικό διχασμό στον κόσμο με θρησκευτικούς πολέμους, όπως γινόταν πριν από τη Συνθήκη της Βεστφαλίας το 1648.

Τα γεγονότα αυτά κλόνισαν τους διεθνείς οργανισμούς και την αμερικανική ηγεσία, θέτοντας τους σε εγρήγορση. Τόσο το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, όσο και το ΝΑΤΟ προώθησαν μια σειρά από μέτρα και επεμβάσεις κατά της διεθνούς τρομοκρατίας. Οι Ευρωπαίοι αρχηγοί κι αυτοί με τη σειρά τους μπήκαν στην τροχιά του σκεπτικισμού για τις συνέπειες που θα είχε στο χώρο δράσης τους. Η Ρωσία έκανε στροφή στην εξωτερική πολιτική της, υιοθετώντας αρκετές πολιτικές της Δύσης, δηλώνοντας ακόμη έτοιμη να συνεργασθεί μαζί της στην εκστρατεία της στο Αφγανιστάν. Στους ίδιους ρυθμούς κινήθηκε και η Κίνα. Παράλληλα, το Πακιστάν, εμπλεκόμενο στο αφγανικό καθεστώς, βρισκόταν υπό τις οδηγίες των αμερικανικών δυνάμεων στην αντιμετώπιση των Ταλιμπάν. Ενώ, τέλος το Σουδάν συνεργάστηκε με τις ΗΠΑ για την εκκαθάριση της Αλ Κάιντα. Αναντίρρητα, αυτή η συμπόρευση των κρατών κατά της ισλαμικής τρομοκρατίας θα λάβει μακροχρόνιες διαστάσεις, ωστόσο η διεθνής κοινότητα ενωμένη έχει περισσότερα περιθώρια επιτυχίας. Το συμπέρασμα αυτό βέβαια όσο αισιόδοξο κι αν φαίνεται, κρύβει πίσω του εμπόδια και δυσκολίες. Η στροφή πολλών μουσουλμανικών κοινωνιών στην απάνθρωπη αυτή πλευρά του ισλαμισμού διεγείρει ερωτήματα. Κατά πόσο λοιπόν τα κράτη της Ανατολής είναι έτοιμα να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και να βγουν νικητές από αυτό το άρρωστο και ανεξέλεγκτο τυφώνα της ισλαμικής βίας; Ενώ, ακροβατεί σε ένα τεντωμένο σχοινί ο μουσουλμανικός και αραβικός κόσμος, οι ΗΠΑ καλούνται και πάλι να παίξουν το ρόλο του ισορροπιστή.¹⁰⁷ Η στάση της αμερικανικής πολιτικής δεν μπορεί να έχει επιβλητικό χαρακτήρα, ως προς τα καθεστώτα, τη θρησκεία και την ιδιαιτερότητα

¹⁰⁶ Wall Street Journal, 2002 όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 28, σελ 414-416

Βλέπε επίσης Christopher de Bellaigue, 2002, "The Perils of Pakistan", *New York Review*

¹⁰⁷ Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα

του κάθε πολιτισμού , μπορεί όμως να στηρίξει και να προωθήσει σε προοδευτικά και εκσυγχρονιστικά βήματα τις χώρες της Ανατολής, δίνοντας τους κίνητρα για έναν κόσμο με περισσότερη ειρήνη και ευημερία. Αυτό αποτελούσε και επιδίωξη της κυβέρνησης του νεότερου Μπους άλλωστε. Αν όμως οι χώρες της Ανατολής δεν καταφέρουν να ανταποκριθούν στον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας και του κράτους αντίστοιχα, οι δυτικοί δρώντες θα αναγκαστούν να απομακρυνθούν από αυτή την ενεργειακή πηγή. Τα γεγονότα αυτά αποτέλεσαν αφορμή για τις επόμενες ενέργειες των τρομοκρατικών συμβάντων που έλαβαν χώρα στο δυτικό μέτωπο, στις ΗΠΑ.

ΗΠΑ και τρομοκρατία: Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001

Είναι γνωστό πως ένα από τα μεγάλα προβλήματα που ταλανίζουν τη διεθνή σκηνή είναι η τρομοκρατία. Η νέα παγκόσμια τάξη δέχθηκε ισχυρό πλήγμα ιδίως μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου που διαδραματίστηκαν στις ΗΠΑ.¹⁰⁸ Η εξελισσόμενη φύση του διεθνούς συστήματος, η εκ νέου διαμόρφωση των εθνικών συμφερόντων , η αμερικανική εξωτερική πολιτική και οι πιέσεις που ασκεί είναι μερικά από τα ζητήματα που δεν έπαψαν να απασχολούν τον κύκλο της διεθνούς πολιτικής, φέρνοντας στο προσκήνιο και πάλι σε ηγεμονικό ρόλο τις Ηνωμένες Πολιτείες. Χαρακτηριστικά φαίνονται τα παραδείγματα του Αφγανιστάν, της Βοσνίας και του Κοσσυφοπεδίου , παρατηρώντας πως οι ΗΠΑ βρίσκονται απέναντι από κάθε πρόκληση. Οι τελευταίες αμέσως αντιλήφθηκαν πως το πρόβλημα της τρομοκρατίας χρειαζόταν σφαιρικό χειρισμό , αναπτύσσοντας έναν παγκόσμιο συνασπισμό μαχόμενο κατά της τρομοκρατίας. Χώρες που βρίσκονταν σε αντίπαλο στρατόπεδο όπως η Ρωσία , το Πακιστάν και το Ιράν μπόρεσαν να συνάψουν ακόμα και συμμαχίες με την Αμερική στο όνομα της διεθνούς ειρήνης και καταπολέμησης ενός από τους μεγαλύτερους εχθρούς, την τρομοκρατία. Αυτός ήταν ο βασικός στόχος ιδίως μετά τα χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου.¹⁰⁹ Ο συνασπισμός των χωρών που ανέπτυξαν αφορούσε την άμεση πολιτική υποστήριξη, άμεση στρατιωτική ανάμειξη, άμεση στρατιωτική βοήθεια , ανταλλαγή πληροφοριών , συνεργασία σε οικονομικούς

¹⁰⁸ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

¹⁰⁹ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

ελέγχους , διπλωματική σύμπραξη στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και μια σειρά από άλλες πολιτικές στις οποίες έπρεπε να συντρέχουν οι χώρες «μέλη». Παρά το γεγονός ότι οι ΗΠΑ είχαν αναπτύξει αυτό το είδος συνεργασίας με πολλές χώρες δε σήμαινε πως έχασαν τον ηγετικό τους ρόλο για χάρη του συνεργατικού κλίματος. Δεν έδειξαν κανένα ενδιαφέρον σύναψης διεθνών συνθηκών , αλλά επικεντρώθηκαν στο συντονισμό και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών που προωθούσαν.

Και ενώ ο ευρω-ατλαντικός χώρος έβρισκε τις ισορροπίες του τη δεκαετία του 1990, άλλαξαν και πάλι τα δεδομένα. Μπορεί οι ΗΠΑ να βρίσκονταν στο επίκεντρο της τρομοκρατίας, παρατηρούμε όμως τον ετήσιο αμυντικό προϋπολογισμό της να αυξάνεται θεαματικά.¹¹⁰ Οι ΗΠΑ δαπάνησαν περίπου 480 δις. Δολάρια το 2005 στον αμυντικό προϋπολογισμό , μεγαλύτερο από τις δέκα επόμενες ισχυρές χώρες παγκοσμίως. Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας είχε επισπεύσει τη μεταμόρφωση των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων σε μια μεταβιομηχανική δύναμη. Από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού , η Ευρώπη υστερούσε δραματικά στους βασικότερους τομείς, όπως στον τομέα των επικοινωνιών, της συλλογής και αξιολόγησης πληροφοριών και των δυνατοτήτων πληροφορικού πολέμου , των όπλων ακριβείας. Το κενό ανάμεσα σε αυτούς τους δρώντες γινόταν όλο και μεγαλύτερο όσον αφορά στις δυνάμεις ταχείας αντίδρασης και την προβολή ισχύος. Στην Ευρώπη υπήρχαν μόνο τρεις σημαντικές βιομηχανίες αμυντικού εξοπλισμού , σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που αυξάνονταν και πληθύνονταν. Η κατάσταση αυτή είχε σαν αποτέλεσμα η Δύση να επενδύει μεγαλύτερο κεφάλαιο στην Έρευνα και την Καινοτομία από ότι οι Ευρωπαίοι. Εντούτοις, υπήρχαν χώρες στον ευρωπαϊκό χώρο που ανταπεξέρχονταν στις απαιτήσεις της ασφάλειας και της άμυνας , όπως η Βρετανία και Γαλλία. Οι δύο αυτές χώρες επιδίωκαν να αυξήσουν τον αμυντικό εξοπλισμό τους κάθε χρόνο. Κατά τη διάρκεια της προσπάθειας των δύο δρώντων (ΕΕ-ΗΠΑ) να βρουν το δρόμο τους μέσω της διατλαντικής συμμαχίας ανέκυπταν κρίσιμα ζητήματα. Πολλοί επιστήμονες , όπως οι συγγραφείς του βιβλίου *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, κάνουν λόγο για τον κίνδυνο της ανάπτυξης μίας συμμαχίας δύο επιπέδων.¹¹¹ Στο πρώτο επίπεδο βρίσκονται οι ΗΠΑ ,με κάποιους από τους συμμάχους , που θα αναλαμβάνουν τις μεγάλες κρίσεις

¹¹⁰ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ.3, σελ 206-207

¹¹¹ Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ.,2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας

και στο άλλο επίπεδο χώρες που μπορούν να αναλαμβάνουν μικρότερου βεληνεκούς επιχειρήσεις. Αυτή η κατάσταση είναι εύκολο να διαβάλει τη θέση του NATO και να οδηγήσει σε ρήξη της συνοχή της συμμαχίας. Βέβαια, το γεγονός αυτό θα μπορούσε να λειτουργήσει και ευεργετικά όσον αφορά το NATO , ώστε να βελτιώσει τις αμυντικές του ικανότητες. Συμπερασματικά η παραπάνω συζήτηση θέτει σε αμφισβήτηση αν οι ευρωπαϊκές και αμερικανικές δυνάμεις είναι σε θέση να συνεργαστούν αποτελεσματικά σε επείγουσες περιπτώσεις.

Η βαρύτητα των προκλήσεων σε θέματα ασφάλειας είναι φανερό πως υποπίπτουν στο NATO. Και οι δυο πλευρές του Ατλαντικού αισθάνονται τις πιέσεις, με αποτέλεσμα να δημιουργείται δυσθυμία και εντάσεις. Από την πλευρά της η Ευρώπη για να εξομαλύνει την κατάσταση θα μπορούσε να λειτουργήσει με περισσότερη σύνεση και να βελτιώσει την αμυντική της ικανότητα. Το NATO από την άλλη θα πρέπει να αποδείξει την ανθεκτικότητά του και τη δύναμη του να ξεπερνάει τέτοιου είδους κρίσεις , εντός της συμμαχίας.¹¹² Η ΕΠΑΑ αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο στη λύση του ζητήματος. Κι αυτό γιατί με την περαιτέρω ανάπτυξη και εξειδίκευσή της θα καταστεί άξιος σύμμαχος στο πλευρό του NATO. Το ίδιο λειτουργεί σαν εξισορροπητικός παράγοντας μεταξύ των μελών της Συμμαχίας. Σκοπός της Συμμαχίας είναι να προωθή τα επιμέρους συμφέροντα, αλλά με βασικό όρο να έχει δεσπόζουσα θέση το NATO στην παγκόσμια πολιτική σκηνή και να καθίσταται υπεύθυνο για τις συμφωνίες και τους κανόνες που θα δημιουργούνται. Η ανθεκτικότητα του λοιπόν βασίζεται στο γεγονός πως έχει έναν βασικό «αρχηγό», τις ΗΠΑ, που επιθυμούν να προωθήσουν τη συνεκτικότητα της ατλαντικής συμμαχίας. Επίσης το NATO , έχει κερδίσει την αξιοπιστία και την εμπιστοσύνη των διεθνών δρώντων. Το ίδιο αποτελεί έναν οργανισμό με βαθιά θεσμικό χαρακτήρα, αφού βασίζεται στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα. Ένα θεσμικό σύστημα που αξίζει να διατηρηθεί, αν λάβουμε υπόψη τη διαδικασία δημιουργίας και λειτουργίας του. Το σημαντικότερο όμως σημείο που συνέβαλε σημαντικά στη λειτουργία του NATO είναι η προσήλωσή του σε βασικούς στόχους. Με αυτό τον τρόπο αποτράπηκαν οι εσωτερικές συγκρούσεις στη Συμμαχία. Η δεκαετία του 1990 και η δράσεις του NATO αποτέλεσαν ορόσημο της μεταψυχροπολεμικής περιόδου.

¹¹² Χρυσοχόου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία*, Αθήνα: Σαββάλας, κεφ. 3, σελ. 210

Η εξέλιξη του οικονομικού μοντέλου στον 21ο αιώνα

Στο βιβλίο « Το αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002» αναφέρετε πως «ο βασικότερος κανόνας της επιτυχούς άσκησης μακροχρόνιας ηγεμονίας στη διεθνή πολιτική είναι πως ο ηγεμόνας πρέπει να μοιράζει τα οφέλη του στην ηγεμονική του σφαίρα».¹¹³ Η Σοβιετική Ένωση δεν ακολούθησε αυτή την τακτική και έτσι ο υποτελής λαός άρχισε να αντιστέκεται στις ηγεμονικές της επιδιώξεις. Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz στο σύγγραμμα «Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα», όσο πιο ισχυρή είναι μια μονάδα του διεθνούς συστήματος των κρατών τόσο περισσότερο δημιουργεί ανασφάλεια και καχυποψία στις υπόλοιπες.¹¹⁴ Η σύλληψη αυτή στη θεωρία των διεθνών σχέσεων ονομάζεται «δίλημμα ασφάλειας».¹¹⁵ Αντίθετα, οι αμερικανικές κυβερνήσεις κατάφεραν με επιτυχία να φέρουν εις πέρας αυτή την πολιτική, δημιουργώντας ένα ανοικτό διεθνές οικονομικό σύστημα. Ένα σημαντικό παράδειγμα του ανοικτού οικονομικού συστήματος αποτελεί και η Ελλάδα, χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία στο μοντέλο αυτό. Από τις χώρες του τρίτου κόσμου, ελάχιστες είναι εκείνες που προσέγγισαν τη βιοτική ανάκαμψη, σύμφωνα με το πρότυπο της Δύσης και ευοδώθηκαν στην ανταγωνιστική αγορά. Παρόλα αυτά το οικονομικό μοντέλο των ΗΠΑ θα ήταν αδύνατο να μη συνοδεύεται από κινδύνους.¹¹⁶ Η πορεία προς την αναπτυξιακή πολιτική ελλοχεύει τον κίνδυνο της παρακμής και ενός βραχυπρόθεσμου κοινωνικού κόστους. Πιο συγκεκριμένα, πολλές κοινωνίες δυσκολεύονται να μπουν στην τροχιά του ανταγωνισμού. Επομένως οι λιγότερο αποδοτικές περιθωριοποιούνται, ενώ δίνεται έμφαση σε πιο δυναμικές. Η κατάληξη αυτή σε βάθος χρόνου μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικά ποσοστά ανεργίας, σε χρεοκοπημένες μονάδες και υποβάθμιση περιοχών. Ακόμα ένας παράγοντας που χρειάζεται προσοχή είναι οι παροδικές οικονομικές κρίσεις, τις οποίες συχνά αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες. Σε αυτό το σημείο, ο τρόπος διαχείρισης τους χρίζει μεγάλης σημασίας. Για ακόμη μία φορά οι ΗΠΑ καλούνται να διαχειριστούν αυτή τη

¹¹³ Watson A., *The Evolution of Society* όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου X., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 28, σελ 417-418

¹¹⁴ Waltz K., 1979, *Theory of International Politics*, MA: Addison-Wesley όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου X., 2008, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, ©2008, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 2, σελ. 28

¹¹⁵ Παπασωτηρίου X., 2008, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, ©2008, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 2, σελ. 28

¹¹⁶ Παπασωτηρίου X., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα

βραχυπρόθεσμη αστάθεια του ανοικτού οικονομικού συστήματος, εξισορροπώντας τις αρνητικές συνέπειες που ενδέχεται να προκαλέσει σε κάθε κοινωνία το μοντέλο αυτό.

Ωστόσο, ο κύκλος των προκλήσεων για αυτή την υπερδύναμη δεν έχει ολοκληρωθεί.¹¹⁷ Μια συνιστώσα που μπορεί να επηρεάσει την πορεία της ελεύθερης αγοράς αφορά την επιτυχή ένταξη του Τρίτου Κόσμου σε αυτό. Τα ανεπτυγμένα κράτη όντας σε θέση ισχύος, αποφαινόμενα πρόθυμα να βοηθήσουν τα λιγότερα ανεπτυγμένα. Το ενδεχόμενο αυτό κρύβει μία παγίδα. Η βοήθειά τους δεν αποτελεί πάντοτε την καταλληλότερη στρατηγική, από την άποψη πως είναι πιθανό να έχει αντιπαραγωγικές συνέπειες για τα κράτη. Όπερ σημαίνει πως είναι δυνατό απλά να καλύψει κάποιες ανάγκες, «σκεπάζοντας» τα πραγματικά προβλήματα, όπως για παράδειγμα διεφθαρμένα καθεστώτα. Πιο ορθή λύση, όπως αναφέρει ο Παπασωτηρίου Χ. στο σύγγραμμα «Το Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002», είναι εφικτό να δοθεί με τη μείωση των φορολογικών δασμών στα προϊόντα των χωρών του Τρίτου Κόσμου, ώστε να ενεργοποιηθούν οι ανταγωνιστικοί κλάδοι των χωρών. Όλα τα παραπάνω όμως δε θα ανέκυπταν αν δεν αναπτυσσόταν το ανοικτό διεθνές οικονομικό σύστημα, με βασικό υποστηρικτή και μεταλαμπαδευτή τη δυτική οικονομία. Τα κράτη και οι κοινωνίες αντίστοιχα με το πέρασ των αιώνων έχουν βιώσει μεγάλες περιόδους βιομηχανικής ανάπτυξης. Η πρώτη χρονολογείται κατά τον 19^ο αιώνα με τη Μεγάλη Βρετανία, η οποία κρατούσε τα σκήπτρα στο διεθνή καταμερισμό οικονομικής ισχύος και η δεύτερη τοποθετείται στο 1945 με τις ΗΠΑ να κατέχουν το μισό βιομηχανικό προϊόν της υφηλίου. Μέσα από τα δύο αυτά παραδείγματα, καταλήγουμε πως ο ηγεμονικός καταμερισμός οικονομικής ισχύος ενισχύει τη λειτουργία του ανοικτού οικονομικού συστήματος. Σε άλλη περίπτωση, όπως συνέβη με τη Μεγάλη Βρετανία κατά το μεσοπόλεμο και το μεγάλο κραχ, παρατηρούμε την αδυναμία της χώρας να σηκώσει το βάρος που της αναλογούσε. Τότε, δρώντες όπως οι ΗΠΑ και η Γερμανία, προχώρησαν σε οικονομική εσωστρέφεια, καταρρίπτοντας το μοντέλου του ανοικτού οικονομικού συστήματος. Οι συνέπειες αυτού του γεγονότος οδήγησαν στην πολιτική αποσταθεροποίηση της Γερμανίας, στην αποδυνάμωση της Βρετανίας και της Γαλλίας, οι οποίες δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν τη συγκρουσιακή διάθεση της Γερμανίας, καταλήγοντας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

¹¹⁷ Στο ίδιο κεφ. 28, σελ 419-420

Ισορροπία πάνω σε τεντωμένο σχοινί

Είναι γνωστό , πως ο καταμερισμός ισχύος κατέχει δεσπόζουσα θέση στη διεθνή πολιτική , θέτοντας τα θεμέλια ανάπτυξης , συνεργασίας ή αποστροφής μεταξύ των κρατών.¹¹⁸ Στο άναρχο διεθνές σύστημα, θα μπορούσαμε να πούμε , μέσα από ίσως μία ακραία σύλληψη του Παπασωτηρίου Χ. στο σύγγραμμα «Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα», πως η έννοια της ισχύος βασίζεται στην τελική ικανότητα των κρατών να μάχονται, να πολεμούν. Βέβαια, η ικανότητα πολέμου , σύμφωνα με την άποψη του συγγραφέα, δεν είναι η μοναδική συνιστώσα από την οποία εξαρτάται η επιρροή των κρατών επί των άλλων. Τη μεταψυχροπολεμική περίοδο παρατηρούμε μία πολύ σημαντική διαφοροποίηση.¹¹⁹ Ένας άγραφος κανόνας της νεότερης ιστορίας αναφέρει πως όταν μια μεγάλη δύναμη κατακτά ηγεμονική θέση, οι υπόλοιπες δυνάμεις συσπειρώνονται εναντίον της. Στην περίπτωση των ΗΠΑ, μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, αυτό δε συνέβη. ¹²⁰Η κατάληψη αυτή βασίζεται σε τρεις σημαντικούς παράγοντες. Οι ΗΠΑ ως ηγεμονική δύναμη φρόντισαν να καταμερίσουν οφέλη σε χώρες της Ευρώπης , αλλά και της Ανατολής. Έτσι, τα κράτη αυτά όχι μόνο δεν ένιωθαν άμεση απειλή από τις αμερικανικές δυνάμεις , αλλά απολάμβαναν τις παροχές που τους προσέφεραν , όπως έγινε με τις χώρες της Ευρώπης στην εξωτερική πολιτική τους και στην πολιτική ασφάλειας. Ένας ακόμα λόγος, για τις σχεδόν ομαλές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ των κρατών, φαίνεται πως έγκειται σε γεωμορφολογικά κριτήρια. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν ωκεανοί πως χωρίζουν τις ΗΠΑ από τις υπόλοιπες δυνάμεις της Ευρώπης και της Ασίας, δημιουργώντας ένα αίσθημα ασφάλειας σε αυτές τις χώρες. Αυτό βέβαια δε σημαίνει πως οι πρώτες δεν μπορούν να επιδείξουν τη στρατιωτική τους ισχύ , αλλά δεν είναι σε θέση να προσαρτήσουν εδάφη στην επικράτειά τους· χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατάκτηση της Ιαπωνίας και σημαντικού μέρους της Γερμανίας. Επιπρόσθετα, οι

¹¹⁸ Παπασωτηρίου Χ., 2008, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, ©2008, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 3, σελ 34

¹¹⁹ Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ.28, σελ 422-423

¹²⁰ Mearsheimer J.,2001, *The tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα

χώρες του ανατολικού ευρωπαϊκού ημισφαιρίου , λόγω της γεωγραφικής τους θέσης και της ιστορικής τους εμπειρίας σε πολέμους, νιώθουν μεγαλύτερη ανασφάλεια . Μπορεί η Γαλλία και η Βρετανία να έχουν στη διάθεσή τους πυρηνικά όπλα, δεν καθίστανται όμως αρκετά για να τα στρέψουν προς τις ΗΠΑ.¹²¹ Άλλες χώρες , όπως η Ρωσία , η Κίνα , η Ιαπωνία και η Ινδία , οι οποίες αποτελούν ένα υποσύστημα ισορροπιών δυνάμεων , βιώνουν την καχυποψία η μία προς την άλλη. Οι ΗΠΑ ως βασικός ρυθμιστής μπορεί να αποσταθεροποιήσει τις μεταξύ σχέσεις μόνο αν επέμβει στην εσωτερική πολιτική των άλλων μεγάλων δυνάμεων. Ο ουίλσονισμός που επικράτησε στο εσωτερικό της Αμερικής προωθούσε μία τέτοια στάση , αν λάβουμε υπόψη και τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις του Προέδρου Κλίντον. Απέναντι στη στάση των ουίλσονιανών βρίσκεται η τζακσονική παράδοση , η οποία αποστρέφεται τις επεμβάσεις των αμερικανικών δυνάμεων , ιδιαίτερα αν δε διακυβεύονται αμερικανικά ζωτικά συμφέροντα. Παρατηρούμε λοιπόν , πως και σε αυτή την περίπτωση η δυτική υπερδύναμη λειτουργεί σα δικλείδα ασφαλείας. Ο συγγραφέας του βιβλίου «Το Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική:1945-2002» Παπασωτηρίου Χ. ισχυρίζεται πως οι ΗΠΑ είναι μια σταθερά αναπτυσσόμενη δύναμη, η οποία όμως φροντίζει να διατηρεί τα σταθερά της σημεία.¹²² Για παράδειγμα οι ΗΠΑ δε βρίσκονται σε ηγεμονική θέση μόνο λόγω της στρατιωτικής υπεροχής τους σε αεροπλάνα, αλλά γιατί έχουν αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο σύστημα πολεμικής ετοιμότητας, με σύγχρονα συστήματα τεχνολογίας και σταθερά αναπτυσσόμενη οικονομική δύναμη. Επομένως , για τον συγγραφέα, η στρατιωτική ισχύς και η οικονομική ισχύς είναι συνάρτηση η μία της άλλης.¹²³ Εικάζει πως ο δυτικός παίκτης, θα παραμένει σε ηγεμονική θέση και δε θα παρακμάσει, όπως συνέβη με τη Μεγάλη Βρετανία τον 20^ο αιώνα. Σημαντικός λόγος ώστε να χάσει τα σκήπτρα της πρωτοκαθεδρίας στην ισορροπία δυνάμεων, θα ήταν να μετατραπεί η Ευρωπαϊκή Ένωση σε ενιαίο κράτος , να υιοθετήσει αναπτυξιακή οικονομία και να διαθέσει μεγάλα ποσοστά του ΑΕΠ της σε αμυντικές δαπάνες. Άλλη εναλλακτική αποφαίνεται η υπόθεση της Κίνας, αν δηλαδή καταφέρει να αναδειχθεί σε τέτοιου

¹²¹ Kissinger H., *Does America Need a Foreign Policy?*, New York: Simon & Schuster όπως αναφέρεται στο Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 28, σελ 424-425

¹²² Παπασωτηρίου Χ., 2008, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, ©2008, Αθήνα: Ποιότητα, κεφ. 3, σελ 36

¹²³ Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα

βεληνεκούς υπερδύναμη. Παράγοντες που θα συντελεστούν ιδιαίτερα δύσκολα, ωστόσο μόνο η πορεία των πραγμάτων θα δώσει την τελική απάντηση.

Συμπεράσματα

Οι δεκαετίες μετά το 1945 αναμφίβολα αποτέλεσαν καθοριστικές για την πορεία του πολιτικού συστήματος και των εθνικών κυβερνήσεων. Η ισορροπία δυνάμεων δέχθηκε σημαντικές αλλαγές μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο και προανήγγειλε τη θέση που προσδοκούσε να αναλάβει η Δύση. Στο διάστημα αυτό η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αποκαμωμένη από τις αλλεπάλληλες και σφοδρές συγκρούσεις που είχε υποστεί στο εσωτερικό της, τα προηγούμενα έτη(βλ. Α΄ & Β΄ Παγκόσμιο), προσπαθούσε να βγει και πάλι στην επιφάνεια. Οι σχέσεις των δύο δρώντων δημιουργήθηκαν σε ένα κλίμα, θα λέγαμε, «πελατειακών» σχέσεων, καθώς οι ΗΠΑ δε θα αναμειγνύονταν στις ευρωπαϊκές ένοπλες συρράξεις αν δεν επηρέαζε άμεσα τα ζωτικά της συμφέροντα. Οι Ευρωπαίοι με τη σειρά τους, μην έχοντας κάποιο ουσιαστικό βοηθό-πλοηγό και ανίκανοι να συγκροτήσουν μόνοι τους τις δυνάμεις τους «αγκιστρώθηκαν» στις πλάτες των Αμερικανών γεγονός που αποδείχθηκε επιζήμιο για την αυτόνομη ανάπτυξη του ευρωπαϊκού υβριδίου. Ωστόσο, το σκηνικό είχε διαμορφωθεί, και μέχρι τις μέρες μας, παρά τις προσπάθειες και τα επιτεύγματα που έχουν συντελεστεί από θεσμούς και οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η κατάσταση δεν έχει ξεφύγει πολύ από το τότε μοτίβο της στενής αμερικανικής ανάμειξης. Το ερώτημα που γεννάται είναι αν τόσο στην τότε όσο και τώρα χρονική, ιστορική, πολιτική, οικονομική και κοινωνική συγκυρία η Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορεί να σηκώσει το βάρος της υπόστασής της ολομόναχη. Αναντίρρητα, η συνεχής προσπάθεια βελτίωσης και σύζευξης των σχέσεων των δύο ηπείρων, στο πέρας των χρόνων, δεν περνάει απαρατήρητη. Το άναρχο διεθνές σύστημα και οι διεθνείς χωρο-χρονικές εξελίξεις δεν αφήνουν στάσιμη την πορεία και τις σχέσεις των κρατών. Οι Ευρωατλαντικές σχέσεις διένυσαν ταραχώδη πορεία μέχρι και τον 21^ο αιώνα, με πληθώρα συμβάντων, συγκρούσεων, καθώς και περιόδους ύφεσης και παρακμής, όμως έχουν παγιωθεί γερά. Σε αυτό καταλυτικό ρόλο έπαιξε η εδραίωση και δημιουργία μιας σειράς συνθηκών, συμβάσεων και θεσμών που λειτούργησαν και λειτουργούν εντός της Ευρωατλαντικής συμμαχίας. Επιπρόσθετα, η μορφή της πολιτικής τακτικής που ακολούθησε κάθε δρών εντός της Συμμαχίας σμιλεύτηκε από τις ιδεολογικές συλλήψεις και ρεύματα, όπως τα δεκατέσσερα σημεία του Ουίλσον,

οι ιδέες του Ντε Γκωλ , ο ρεαλισμός –ιδεαλισμός , που κυριάρχησαν σε κάθε χώρα και επηρέασαν άμεσα τις πολιτικές, οικονομικές, εμπορικές και διπλωματικές κινήσεις του κάθε πολιτικού αρχηγού από τη δεκαετία του 1947 μέχρι και σήμερα. Οι ΗΠΑ ως υπερδύναμη κατάφεραν να διατηρήσουν τόσο τον οικονομικό έλεγχο της χώρας τους, αλλά και να καθορίσουν την οικονομική αλληλεξάρτηση με άλλες χώρες της Ανατολής και της Ινδοκίνας. Πέρα από τα οφέλη της ηγεμονικής δύναμης που κατείχαν και τον έξυπνο χειρισμό τους στις σχέσεις με τις χώρες του ευρωπαϊκού μορφώματος, οι ΗΠΑ βίωσαν πρώτες το έντονο ξέσπασμα της τρομοκρατίας. Θα ήταν αδιανόητο μία χώρα που έχει αναμειχθεί σε διεθνείς συγκρούσεις να μην αντιμετώπιζε άμεσες απειλές από αντίπαλα στρατόπεδα. Ωστόσο, απειλές της εθνικής ασφάλειας δε δέχθηκαν μόνο οι ΗΠΑ , αλλά και ολόκληρος ο ευρωπαϊκός χώρος, με αποκορύφωμα τον 21^ο αιώνα. Η διεθνής σκακιέρα φαίνεται ένα «παιχνίδι» για ισχυρούς περιφερειακούς παίκτες με γερές βάσεις, έτοιμους να ανταποκριθούν και να φέρουν εις πέρας κάθε παρτίδα. Καταλήγουμε πως τα δεδομένα στην πολιτική σκηνή συνεχώς αναδιαμορφώνονται, επηρεαζόμενα από συνθήκες όπως η παγκοσμιοποίηση, η ισορροπία δυνάμεων , η διπλωματία, οι εμπορικοί δείκτες και οι οικονομικές κλίμακες των κρατών. Το τι μέλλει γενέσθαι στη διεθνή πολιτική και διπλωματία μπορεί να αναγνωριστεί , όχι όμως να προβλεφθεί με μεγάλα ποσοστά επιτυχίας. Όπως αναφέρει και ο Τζων Κέννεντυ , Αμερικανός Πρόεδρος από το 1961 έως το 1963:

«Στεκόμαστε σήμερα στην άκρη ενός νέου συνόρου».

Βιβλιογραφία:

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αρβανιτόπουλος Κ. & Ήφαιστος Π., 1999, *Ευρωπαϊκές Σχέσεις*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Ποιότητα

Αρβανιτόπουλος Κ., 2001, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Αθήνα: Ποιότητα

Δήλωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με την «Ενίσχυση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας», Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας, 1999

Παπασωτηρίου Χ., 1992, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα

Παπασωτηρίου Χ., 2008, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, ©2008, Αθήνα: Ποιότητα

Χρυσόχου Δ., Τσινισιζέλης Μ., Υφαντής Κ., Σταυρίδης Σ., Ξενάκης Δ., 2009, *Ευρωπαϊκή Πολιτεία: Η τέχνη της συνδιάθεσης*, Αθήνα: Σαββάλας

Ξένη Βιβλιογραφία

Bull, H., 1977, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Λονδίνο: Macmillan

Bush, K., D. & Fuat Keyman E., 1997, “Identity Based Conflict: Rethinking Security in a Post-Cold War World

Christopher de Bellaigue, 2002, “The Perils of Pakistan”, *New York Review*

Cornish P., 1999, “European Security: The End of Architecture and the New NATO”, *International Affairs*, τόμ. 72, τευχ. 4

Δημοσιογραφική εξέταση της επιρροής του Βιετνάμ στην εξωτερική πολιτική της προεδρίας Κλίντον Halberstam D., 2002, *War in a time of Peace*, New York: Bloomsbury

Kissinger H., *Does America Need a Foreign Policy?*, New York: Simon & Schuster

Η αρχή του σεβασμού της κυριαρχίας των κρατών ωστόσο παραβιάζόταν ανέκαθεν, όπως τονίζει ο Krasner S., 1999, *Sovereignty : Organized Hypocrisy*, Princeton, Princeton U.P

Mearsheimer J.,J., 1990, “ Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War, *International Security*, τομ. 15

NATO,1988, “Declaration of the Heads of States and Governments Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Brussels”, *NATO Information Service*, Βρυξέλλες

NATO,1989, *NATO Facts and Figures*, Βρυξέλλες, NATO Information Office

Pankaj Mishra , 2002, “The Afghan Tragedy”, *New York Review*

Ryan, 1992, “Professor Hegel Goes to Washington”, *New York Reviews*

Strange, S., 1986 , *Casino Capitalism*, Οξφόρδη : Basil Blackwell

Thomas B., E., 1992, “Clintons Revolution”, *New York Reviews*

Tilly, C., 1975, *The Formation of National States in Western Europe*, Πρίνστον: Princeton University Press

Waltz K., 1979, *Theory of International Politics*, MA: Addison-Wesley

Waters, M., 1995, *Globalization*, Λονδίνο: Routledge κεφ. 3

Διαδικτυακή βιβλιογραφία

Europedia.moussis.eu, *Σύνδεση ΑΚ-ΑΚΕ 24.2*, [Διαδίκτυο], ©2011, Διαθέσιμο στο : <
http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/7/24/02/index.tkl?lang=gr&s=1& > [Πρόσβαση
14 Μαΐου 2018]

Με εκτίμηση Μονογιούδη Γιασεμή